

Літэратура і мастацтва

Вернасць
Максіма
Танка

6-7

З любоўю
да Палесся

10

Займальная
педагогіка —
яркая
літаратура

11

Пляцоўкі
для
Ігара
Сігова

13

Што
захаваў
Орда?

16

СПРАВА ГОНАРУ

Фота Алена Пасекава

Амаль 600 дэлегатаў з 24 краін свету прыехалі ў Беларусь, каб стаць удзельнікамі Міжнароднага кангрэса «500 гадоў беларускага кнігадрукавання», што адбыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Для нашай краіны гэта справа гонару — адзначыць адметную гадавіну пачатку кнігадрукавання. Для свету — гэта справа годнасці, таму што калі прадстаўнікі адной культуры маюць падставы для радасці, то падзяліць яе могуць і іншыя народы: наш юбілей адзначаецца пад патранатам ЮНЕСКА.

Нездарма такая ўвага да кангрэса: кніга з'яўляецца галоўнай крыніцай ведаў і рухальнай сілай у развіцці грамадства, адзначыў першы намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Беларусі Максім Рыжанкоў. У яго была яшчэ адна пачэсная місія ў той дзень — перадаць віншаванне

кіраўніка краіны Аляксандра Лукашэнкі на адрас Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з нагоды яе юбілею. Бібліятэка, гісторыя якой пачалася 95 гадоў таму, з'яўляецца галоўным цэнтрам асветы нашай дзяржавы.

«Нацыянальная бібліятэка паспяхова сумяшчае лепшыя традыцыі работы з чытачамі і найноўшыя тэхналогіі бібліятэчнай справы», — пацвердзіў міністр культуры Беларусі Барыс Святлоў. Глебу для развіцця дае найноўшая гісторыя айчыннага

кнігавыдання, адзначыла міністр інфармацыі Лілія Ананіч: «Традыцыі мінулых стагоддзяў, нязгаснае святло Францыска Скарыны з'яўляюцца для нас тым грунтам, на якім выбудоўваецца нацыянальнае кнігавыданне, тым фундаментам, што дапамагае ўмацоўваць суверэнную і незалежную Беларусь».

Суседзі і партнёры з гэтым лічацца і таксама не прайшлі міма знакавага юбілею. Дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы Рыгор Рапота, у прыватнасці, адзначыў, што Скарына быў вялікай фігурай, якая пакінула след не толькі ў гісторыі Беларусі, але і чалавецтва. Таму шэраг выданняў, прысвечаных Францыску Скарыну, сёлета з'явіліся дзякуючы Пастаяннаму камітэту Саюзнай дзяржавы. Але як працягваецца жыццё, так жа ідзе далей гісторыя друкаванай кнігі і прыгожага пісьменства, таму яшчэ адным супольным праектам стане «Дом нацыянальных літаратур», які будзе знаёміць з пісьменнікамі розных народаў, у тым ліку беларускага. Слова і слава для нас працягваюць ісці поруч.

Пункцірам

✓ Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку Беларусі Бэлу Масумян з юбілеем. «Вы з'яўляецеся адным з вядучых майстроў сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага. Створаныя Вамі незабыўныя кранальныя, эмацыянальныя багатыя і рамантычныя вобразы гераінь заўсёды хвалявалі публіку сваёй паэтычнасцю, лірызмам і моцным характарам», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. На думку Аляксандра Лукашэнкі, высокай ацэнкі заслугоўвае шматгадовая творчая дзейнасць артысткі, накіраваная на развіццё лепшых традыцый нацыянальнай тэатральнай школы.

✓ Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачуванне родным і бліжнім народнага артыста СССР Зураба Саткілавы. «Прыміце мае глыбокія спачуванні ў сувязі з адыходам з жыцця выдатнага тэатра, педагога, грамадскага дзеяча і цудоўнага чалавека», — гаворыцца ў спачуванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што Зураб Саткілава пражыў яркае і насычанае жыццё, дасягнуў сапраўдных прафесійных вышын і ўпісаў незабыўную старонку ў гісторыю сучаснага опернага мастацтва.

✓ 3 аншлагам праходзяць мерапрыемствы фестывалю «Японская восень у Беларусі 2017», які Пасольства Японіі ў Рэспубліцы Беларусь ладзіць у пяты раз. Сёлетні фест прымеркаваны да 25-гадовага юбілею дыпламатычных адносін паміж Японіяй і нашай краінай. Вялікую цікавасць выклікала першае мерапрыемства праграмы, падчас якога глядачы змаглі азнаёміцца з традыцыяй, метадамі і тэхнікай танца Бута. Аншлаг быў і на дырыжорскім адкрыцці, у першую чаргу дзякуючы майстру школы «Ікэноба» спадарыні Мідору Ямада, якая пасля афіцыйнай часткі прадэманстравала японскае майстэрства складання букетаў.

✓ Творчая сустрэча з вядомым французскім харэографам Анжэленам Прэльжакажам пройдзе 26 верасня ў сталічным кінатэатры «Масква». Напярэдадні адкрыцця VII Міжнароднага форуму тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ» беларускія глядачы змогуць паглядзець фільм пра рускі балет «Паліна, станцаваць сваё жыццё», які зняў Прэльжакаж у саўтэрстве са сваёй жонкай Валеры Мюлер. У галоўнай ролі — балерына Марыінскага тэатра Настасся Шаўцова, а яе партнёрашай па карціне выступіла французская зорка Жульет Бінош.

✓ У Беларускім дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны прэзентавалі кнігу «Дзеці за мір». У кнігу ўвайшлі сачыненні, якія дзеці пісалі летас на конкурсе «Шчасце жыць у мірнай краіне» да 55-годдзя Беларускага фонду міру. Паводле яго старшыні, дэпутата Палаты прадстаўнікоў Максіма Місько, кніга атрымалася вельмі светлай і пазітыўнай. Да ўсяго эксклюзіўнай — яе нельга купіць, але можна атрымаць у падарунак на розных міратворчых мерапрыемствах. Першымі ўладальнікамі выдання сталі хлопчыкі і дзяўчынкі, якія ўдзельнічалі ў конкурсе сачыненняў.

✓ У Гродне ўпершыню пройдзе фестываль кнігі. Сёння ў дварыку Новага замка можна будзе пазнаёміцца з кніжнымі навінкамі і рытэмітамі. Адзін з яркіх момантаў свята — выстаўка самаробных кніг. У скураных вокладках, вышытыя, рукапісныя — каля сотні шэдэўраў, створаных сёлета, а таксама кнігі, якія прэзентаваліся падчас Дня пісьменства ў Шчучыне. У дварыку разгорнуцца і тэматычныя пляцоўкі. Прынамсі, на гістарычнай можна будзе прасачыць гісторыю станаўлення пісьменнасці і паглядзець фільм пра Гродна.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Міжнароднае прызнанне

Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, прэзаік, старшыня секцыі прозы СПБ, намеснік старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Наталія Касцючэнка стала адной з пераможцаў Міжнароднага славянскага літаратурнага форуму «Залаты Віцязь» у намінацыі «Проза». З рук народнага артыста Расіі, прэзідэнта форуму Мікалая Бурляева яна атрымала ў Іркуцку, на радзіме слаўтага рускага пісьменніка Валянціна Распуціна, бронзавую статуэтку і дыплом за раман «Время жатвы и время покаяния».

Удзел у конкурсе ўзялі 432 творы розных жанраў з 40 рэгіёнаў Расіі і 15 краін свету — Азербайджана, Арменіі, Балгарыі, Беларусі, Бельгіі, Грузіі, Даніі, Італіі, Казахстана, Македоніі, Малдова, Сербіі, США, Украіны, Чэхіі. Раман Н. Касцючэнка — пра пошукі галоўнай гераіняй асабістага шчасця. Гэта псіхалагічная споведзь, самааналіз і прапанова разабрацца ў сабе. Раман-эсэ выклікаў багата станоўчых водгукаў чытачоў, бібліятэкараў, літаратуразнаўцаў, філосафаў і крытыкаў.

Кніга чытаецца на адным дыханні, напісана выдатнай мовай і выпраменьвае невытлумачальную энергетыку. У шматлікіх водгуках спецыялістаў было адзначана, што раман-эсэ Наталлі Касцючэнка — адметная з'ява ў сучаснай літаратуры. А сярод чытачоў гучала і такое: «Дзякую! Вы выратавалі мне жыццё!»

Бясспрэчна, міжнароднае прызнанне на такім высокім узроўні будзе спрыяць новым творчым поспехам!

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Знагоды

ПАЎВЕКА НА НІВЕ НАВУКІ, ЛІТАРАТУРЫ І НАСТАЎНІЦТВА

1 верасня 1967 года на філфак БДУ прыйшоў малады выкладчык. Тым летам у чэрвені ён абараніў кандыдацкую дысертацыю і быў запрошаны ў адну з вядучых ВНУ рэспублікі. І вось ужо цэлыя паўстагоддзя яго думкі, сэрца, моц і пяро аддадзены роднаму ўніверсітэту. Гаворка пра доктара філалагічных навук, прафесара, акадэміка Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі, сябра вучонай рады філалагічнага факультэта БДУ і вучонай рады Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтра імя Ф. Скарыны пры Міністэрстве адукацыі, старшыню Міжнароднага фонду Янкі Купалы — Вячаслава Пятровіча Рагойшу.

19 верасня 2017 года на філалагічным факультэце БДУ адбылася ўрачыстая імпрэза, прысвечаная 50-годдзю выкладчыцкай дзейнасці слыннага навукоўца. Загадчык кафедры тэорыі літаратуры Таццяна Іванаўна Шамякіна ў віншавальным слове адзначыла, што Вячаслаў Пятровіч, які сам доўгі час узначальваў кафедру тэорыі літаратуры, належыць да ліку тых прафесараў, якія сваёй навуковай, выкладчыцкай, грамадскай і творчай дзейнасцю ствараюць падмурак беларускай навукі пра літаратуру, а таксама з'яўляюцца ўзорам беларускай інтэлігенцыі. Шмат гадоў на філфаку працавала жонка Вячаслава Пятровіча — Таццяна Вячаславаўна Кабржыцкая, украінка, родам з Кіева, яна па-ўкраінску выкладала ўкраінскую літаратуру.

Вернісаж

ВАЧЫМА ФОТАРЭПАРЦЁРАЎ

Як прадстаўнікі СМІ Літвы адлюстроўваюць сваю краіну

Выстаўка «Літоўская Прэс-фатаграфія. 15 гадоў» у Беларусі прымеркаваная да 25-годдзя ўстанаўлення дыпламатычных адносін паміж нашымі краінамі. У выставачнай зале «Музея гісторыі беларускага кіно» прадстаўлены лепшыя работы 15-га конкурсу прэс-фота Літвы.

Чым жыве краіна штодня, фіксуюць фотажурналісты. У Літве яны аб'ядналіся ў клуб прэс-фатографіі, якому і належала ініцыятыва праводзіць нацыянальны конкурс фотажурналістыкі, які ладзіцца з 2002 года. Цікава, што ўдзел у конкурсе бяруць менавіта фатографы, што супрацоўнічаюць са СМІ. Адсюль асаблівыя ўмовы, якіх павінен прытрымлівацца кожны. Па-першае, фотажурналіст падчас здымкаў не павінен уплываць на падзеі, што адбываюцца перад яго вачыма. Па-другое, ён павінен пазбягаць пастановачных сітуацый. Па-трэцяе, фатограф не павінен нешта мяняць у падзеі ці спрабаваць зрэжэсіраваць кадр. Лепшых вызначае журы.

Гэтая выстаўка ўжо дэманстравалася ў ЗША і Канадзе. Падчас яе працы ў Беларусі прадугледжаны шэраг лекцый, якія зацікавяць аматараў дакументальнай фатаграфіі.

Марыя АСПЕНКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

22 верасня — на каніцэрт духоўнай музыкі і паэзіі ў мастацкую галерэю «Універсітэт культуры». Пачатак а 17-й гадзіне.

26 верасня — у літаратурную гасціўню «Чабарок» у СШ № 215 на сустрэчу з пісьменнікамі сталічнага аддзялення СПБ. Пачатак а 15-й гадзіне.

26 верасня — на прэзентацыю кнігі паэта Мікалая Іванова «Иду тропой воспоминаний» у бібліятэку Цэнтральнага Дома афіцэраў. Пачатак а 16.30.

27 верасня — у Нацыянальны мастацкі музей Беларусі на вечар духоўнай паэзіі і музыкі ў межах Дзён праваслаўнай культуры. Пачатак а 17-й гадзіне.

27 верасня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы на творчы

вечар кампазітара і спевака Сяргея Краўца «Песні на вершы беларускіх паэтаў». Пачатак а 18-й гадзіне.

28 верасня — на творчую сустрэчу з пісьменніцай Вольгай Нікольскай у дзіцячую бібліятэку № 5. Пачатак а 14-й гадзіне.

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

26 верасня — на першае пасля летніх вакацый пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Словадром», прысвечанае адкрыццю новага дыскусійнага сезона ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага. Пачатак а 17-й гадзіне.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

28 верасня — на прэзентацыю «Буквар Аршанскі ўчора і сёння» (аўтары — Галіна і Сяргей Трафімавы) у аршанскі

музей Уладзіміра Караткевіча. Пачатак а 13-й гадзіне.

29 верасня — на літаратурны вечар «С кнігой по жизни» з удзелам віцебскіх пісьменнікаў і БРСМ Акцябрскага раёна г. Віцебска ў музычнае вучылішча імя І. І. Салерцінскага. Пачатак а 12-й гадзіне.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

27 верасня — на сустрэчу члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхаіла Уласенкі з вучнямі СШ № 1 г. Горкі (майстар-клас ад паэта). Пачатак а 12-й гадзіне.

27 верасня — на выступленне члена СПБ Наталлі Міхальчук перад студэнтамі МДУ імя А. А. Куляшова ў межах першага ў навучальным годзе пасяджэння літааб'яднання «Натхненне». У праграме — расповед пра гісторыю літааб'яднання і чытанне вершаў. Пачатак а 12.30.

Культурныя знакі

У кітайскім часопісе — пра Беларусь

У кітайскім часопісе «Руская літаратура і мастацтва», які выходзіць у Пекінскім дзяржаўным педагогічным універсітэце, сёлета пабачылі свет новыя беларускія публікацыі.

У першым нумары за гэты, 2017, год пададзена рэцэнзія на зборнік успамінаў беларускіх амбасадараў у Кітаі, які выйшаў у свет у Выдавецкім доме «Звязда» і быў прымеркаваны да 25-годдзя беларуска-кітайскіх дыпламатычных адносін. Кніга выйшла пад рэдакцыяй кандыдата гістарычных навук дырэктара Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Бельдзяржуніверсітэта А. А. Тозіка. А ў другім нумары часопіса надрукавана інтэрв'ю з міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ліліяй Ананіч пра зносіны Беларусі і Кітая ў медыйнай і кнігавыдавецкай галінах. Асабліва ўвага ў размове з беларускім міністрам нададзена кніжнаму праекту «Светлыя знакі: паэты Кітая», які ўжо трэці год рэалізуецца ў Выдавецкім доме «Звязда».

Варта зазначыць, што гэта ўжо не першы зварот аўтарытэтнага кітайскага літаратуразнаўчага і гісторыка-літаратурнага выдання да беларускай тэмы. Быў раней змешчаны, у прыватнасці, і артыкул пра класіка беларускай паэзіі Максіма Багдановіча. Часопіс «Руская літаратура і мастацтва», галоўным рэдактарам якога з'яўляецца доктар

філалагічных навук спадарыня Ся Чжунсянь, пазіцыяніруе сябе як перыёдыка, уважлівая да ўсіх культур і літаратур на постсавецкай прасторы. У розныя гады выходзілі асобныя нумары, якія былі прысвечаны ўкраінскай, грузінскай літаратурам. Застаецца спадзявацца і на выданне адмысловага «беларускага нумара».

— У нас складваюцца неблагія адносіны з беларускімі навукоўцамі, — расказвае спадарыня Ся Чжунсянь. — У сваю чаргу многія студэнты, магістранты,

аспіранты з Кітая бываюць у Беларусі, працуюць у якасці валанцёраў і выкладчыкаў у інстытутах Канфуцыя ў розных беларускіх ВНУ. Яны не толькі дапамагаюць беларусам авалодаць кітайскай мовай, але і займаюцца навуковымі даследаваннямі. Веру, што ў хуткім часе і ў кітайскіх літаратуразнаўцаў з'явяцца працы пра творчасць Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Васіля Быкава.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Дарэчы

25 верасня а 16-й гадзіне ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» (Палац Рэспублікі) адбудзецца літаратурна-мастацкая вечарына з нагоды прэзентацыі серыі перакладаў кітайскай паэзіі «Светлыя знакі. Паэты Кітая» Выдавецкага дома «Звязда».

На дадзены момант пабачылі свет 9 кніг, якія прадстаўляюць творчасць кітайскіх паэтаў розных эпох з VII стагоддзя да цяперашняга часу: Ван Вэя, Ду Фу, Ай Ціна, Лі Бо, Лі Хэ, Лі Цінчжаа, Ван Гачжэня, Мэн Хаажаня, Сюй Чжымо. Над серыяй працаваў аўтарытэтны міжнародны рэдакцыйны савет: Лілія Ананіч, Аляксандр Карлюкевіч, Алесь Бадак, Вольга Аляксеева, Вольга Рацэвіч, Таццяна Сівец, Юлія Алейчанка (Беларусь), Лю Сулін, Чжан Хунбо, Лю Мая, Чжан Хуэйцінь, Гаа Ман (Кітай), Чынгізі Алі аглу (Азербайджан), Алібек Аскараў, Жанат Сейдуману, Святлана Ананьева (Казахстан). Пераклады рыхтаваліся ў цесным супрацоўніцтве з Рэспубліканскім інстытутам кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ, кафедрай кітайскай філалогіі філалагічнага факультэта БДУ.

У межах праграмы запланавана адкрыццё выстаўкі ілюстрацый «кітайскага цыкла» члена Беларускага саюза мастакоў Камілія Камала.

Падчас мерапрыемства прагучаць мастацкія пераклады Міколы Мятліцкага, Навума Гальпяровіча, Леаніда Дранько-Майсюка, Таццяны Сівец і інш. Перад гасцямі выступіць кітайскі хор Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

МОДА ЯК МАСТАЦТВА

Калекцыя Аляксандра Васільева папоўнілася касцюмамі Ядвігі Паплаўскай і Аляксандра Ціхановіча

На мінулым тыдні ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася ўнікальная выстаўка «Моднае стагоддзе», дзе прадстаўлены гістарычныя касцюмы з найбуйнейшай у свеце прыватнай калекцыі вядомага гісторыка моды, мастацтвазнаўцы, калекцыянера, тэатральнага мастака, аўтара кнігі і артыкулаў па тэме моды Аляксандра Васільева.

Сукенкі з калекцыі Аляксандра Васільева.

мужчыны менш ахайныя і занашваюць касцюмы да дзір, таму іх адзенне вельмі складана зберагчы. Сярод экспанатаў можна пабачыць убory ад знакамітых куцюр'е і дамоў моды, такіх як Поль Пуарэ, Коко Шанэль, Марыяна Фартуні, Іў Сэн-Ларан, а таксама вячэрнія і бальныя сукенкі, адзенне для ўрачыстых цырымоній і свят, касцюмы, якія належалі вядомым артыстам тэатра і кіно. Напрыклад, сукенка, якую калісьці насіла актрыса Людміла Гурчанка, касцюм артысткі балета Маі Плісецкай, пантофлі Любові Арловай ды іншыя. У калекцыі Аляксандра Васільева ёсць таксама футра прынцэсы з роду Радзівіл, якую, на

жал, не прывезлі ў Мінск: яе дэманструюць на выстаўцы ў Вене.

На адкрыцці праекта мастра расказаў, што з вялікім задавальненнем адгукнуўся на запрашэнне адкрыць выстаўку ў Беларусі:

— Я вельмі рады, што пабываў у многіх гарадах Беларусі, убачыў палацы, прыгожыя мясціны. Мой дзядуля нарадзіўся ў Маладзечне, а мама — пад Магілёвам. Вельмі рады пабываць на радзіме продкаў. І гэтая выстаўка адкрылася невыпадкова: мне прыемна паказваць беларусам тую моду, якая заўсёды была творам мастацтва. Гэтая экспазіцыя распавядае пра ўсе этапы моды цягам апошняга стагоддзя. І апошні дар, які мы атрымалі ў наш фонд, — гэта канцэртная сукенка 90-х гадоў беларускай спявачкі Ядвігі Паплаўскай і канцэртны касцюм Аляксандра Ціхановіча.

Ядвіга Паплаўская прэзентавала свой падарунак Аляксандру Васільеву за некалькі гадзін да пачатку экспазіцыі. Мастра адразу папрасіў для іх манекены. І сёння наведнікі выстаўкі «Моднае стагоддзе» могуць убачыць убory беларускіх спевакоў сярод вытанчаных экспанатаў выстаўкі.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Дайджэст

• Рэстаўрацыйныя работы пачаліся ў Старым замку ў Гродне. У 2017 годзе на рэалізацыю праекта з абласнога і рэспубліканскага бюджэтаў вылучана звыш Br1 млн. Сёлета плануецца ўзмацніць падмуркі і сцены помніка архітэктуры, таксама праект рэстаўрацыі першай чаргі прадугледжвае ўзвядзенне ўязной і сярэдняй вежаў з боку Нёмана, аднаўленне прыгоннай сцяны з галерэяй паміж вежамі. Работы будуць весціся па праекце Уладзіміра Бачкова: узнавіць замак XVI стагоддзя плануецца такім, якім ён быў у часы Стэфана Баторыя. Рэстаўрацыю плануецца завяршыць у 2020 годзе.

• Нацыянальная бібліятэка Беларусі споўнілася 95 гадоў. Найбуйнейшы інфармацыйны і культурны цэнтр краіны забяспечвае доступ да ачынных і сусветных рэсурсаў, збірае дакументальную спадчыну беларускага народа. Сёння бібліятэчны фонд складае каля 10 млн адзінак захоўвання, асабліваю каштоўнасць уяўляе ўнікальны збор нацыянальных дакументаў, выдадзеных на тэрыторыі Беларусі з пачатку XIX ст. да нашага часу. У бібліятэцы таксама захоўваецца больш за 90 тыс. рэдкіх і старадрукаваных кніг і рукапісаў, самыя раннія з якіх датуюцца XIV — XV стст. Сярод іх — збор выданняў беларускага першадрукара Францыска Скарыны.

• Фільм Элема Клімава «Ідзі і глядзі», зняты ў СССР у 1985 годзе, атрымаў узнагароду ў раздзеле «Венецыянская класіка» на 74-м Венецыянскім кінафестывалі. Карціну паказалі ў межах кінафестывалу пасля рэстаўрацыі разам з кінашэдэўрамі Бернарда Берталучы і Стывена Спілберга. Але перамога дасталася менавіта нашай ваеннай драме, знятай паводле сцэнарыя Алеся Адамовіча і Элема Клімава. Стужка была створана сумеснымі намаганнямі кінастудый «Беларусьфільм» і «Масфільм». Дзеянне карціны разгортваецца ў 1943 годзе на тэрыторыі Беларусі. У цэнтры сюжэта — беларускі хлопчык, які становіцца сведкам жахаў нацысцкай карнай аперацыі.

• У сталічнай бібліятэцы № 18 адбылося адкрыццё міжнароднага выставачнага праекта «Інсайт», прысвечанага 150-годдзю з дня нараджэння знакамітага жывапісца, графіка і тэарэтыка выяўленчага мастацтва, аднаго з заснавальнікаў абстрактызму Васіля Кандзінскага. Праект створаны для таго, каб даследаваць унікальныя ўласцівасці і заканамернасці чалавечай свядомасці, а ў гістарычнай перспектыве адным з найбольш яркіх інсайдаў з'яўляецца Васіль Кандзінскай. Яго творчасць адлюстроўвае, як праз доўгія пошукі і эксперыменты мастак прыходзіць да новага разумення выяўленчасці — абстрактцыі. У выстаўцы бяруць удзел творцы з Беларусі, Расіі, Аўстрыі.

• Народны артыст Беларусі, рэжысёр Барыс Луцэнка адсвяткаваў 80-годдзе. Ён працаваў рэжысёрам Беларускага тэатра імя Янкі Купалы, галоўным рэжысёрам Тэатра-студыі кінаакцёра. З 2008 года Луцэнка працуе рэжысёрам-пастаноўшчыкам Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага. За свой талент і бязмежную любоў да тэатра ў 1997 годзе Барыс Луцэнка быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны і стаў лаўрэатам спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне».

Ідзе падпіска на IV квартал

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	4 р. 50 к.	63856
Ведамасная падпіска	12 р. 70 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	3р. 00 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	9 р. 60 к.	63880

23 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Сяргея Васілёнка (1902 — 1982), беларускага літаратуразнаўца, фалькларыста.

23 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Давіда Фактаровіча (1917 — 1993), беларускага літаратуразнаўца.

27 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Ірмы Яўнзэм (1897 — 1975), расійскай савецкай спявачкі, збіральніцы і выканаўцы беларускіх народных песень, народнай артысткі РСФСР.

27 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Самуіла Палонскага (1902 — 1955), беларускага і расійскага кампазітара, харавога дырыжора, заслужанага артыста БССР.

27 верасня 80-годдзе адзначае Іван Данілаў, беларускі пісьменнік.

28 верасня 70-гадовы юбілей адзначаць Віктар Барабанцаў, беларускі жывапісец.

29 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Рагалевіча (1932 — 2010), беларускага жывапісца, графіка.

СТАРАДРУКАВЫ РАЙ

Біблія Ф. Скарыны (Прага, 1517 — 1519) прывезена з Германіі (Верхнялужыцкая навуковая бібліятэка).

Рарытэтных кніжных помнікі XV — XVII стст. з Германіі, Латвіі, Польшчы, Расіі, Славакіі, Славеніі, а таксама доўгачаканыя выданні Скарыны — упершыню ў Беларусі прадстаўлены ўнікальны збор старадрукаў на адной пляцоўцы, у адным праекце: з нагоды 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі працуе міжнародная выстаўка «Францыск Скарына і яго эпоха».

АРЫГНАЛЬНЫЯ ВЫДАННІ ЧАСОЎ СКАРЫНЫ

Адразу тры «Малыя падарожныя кніжкі»: з калекцыі Белгазпрамбанка, Славеніі і Расіі; Псалтыр (Прага, 1517), самая першая кніга, выдадзеная Ф. Скарынам; Пражская Біблія Скарыны, прывезеная з Германіі; «Апостал» (Вільня, 1525), што прыехаў з Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі, і многае іншае — суквецце старажытнай кніжнай мудрасці на адной выстаўцы. На пашанотным месцы — факсімільнае выданне «Кніжная спадчына Францыска Скарыны», падрыхтаванае Банкам БелВЭБ, Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі. У год юбілею ўпершыню ў Беларусі сабраны і выстаўлены ў такой колькасці арыгінальныя выданні заснавальніка беларускага кнігадрукавання. Яго роля адлюстравана ў кантэксце развіцця еўрапейскага кнігадрукавання, пачынаючы са знакамітай Бібліі Гутэнберга (каля 1454), арыгінальны аркуш якой даставілі з Германіі. Біблія Гутэнберга яшчэ называецца 42-радкавай. Гэта інкунабула, з адметным аздабленнем: застаўкі зроблены ад рукі. Надзвычай каштоўны і рэдкі экспанат, бо ўяўляе сабой адзінае выданне Гутэнберга, якое захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Германіі і ўпершыню экспануецца за мяжой.

— Колькі ні кажы пра першыя кнігі, пра нашага першадрукара, лепей усё ж пабачыць: што ён зрабіў, як яго кнігі разышліся па свеце. Хацелі прывезці на многа больш выданняў Скарыны, каб адлюстравачы, у якіх краінах яны захоўваліся. Але галоўнае — не самі кнігі, а эпоха. Хто быў папярэднікам? Хто стаў паслядоўнікам? Мы паказалі старажытную кнігу яшчэ і праз розныя сучасныя прыстасаванні, — распавёў дырэктар НББ Раман Матульскі.

Так, з дапамогай інтэрактыўных экраннаў кожны зможа прайсці шляхамі Ф. Скарыны, паўдзельнічаць у віктарыне: выбіраем горад з прапанаванай карты. Масква, напрыклад: лічыцца, што Скарына быў тут і прапаноўваў купіць свае кнігі, але іх спалілі за лацінства. «Ф. Скарына дазволіў сабе ўмяшацца ў біблейскі тэкст, разбіць яго на раздзелы, перакладаць, уключаючы элементы перакладаў з розных моў, таму не мог быць прыняты на той час у Маскве як кнігавыдавец», — лічыць метадыст аддзела экскурсійна-метадычнай работы НББ Вераніка Свірыдовіч.

— Францыск Скарына выкарыстоўваў новую тэхніку кнігадрукавання, вынайздзеную Гутэнбергам за паўстагоддзя

да яго, — адзначыў пасол Германіі ў Беларусі Петэр Дэтмар. — І першым надрукаваў кнігі ў моўнай форме, якая хоць і засведчвае ўздзеянне царкоўнаславянскай мовы, але і дэманструе прыкметы насельніцтва рэгіёна. Што падштурхнула Скарыну да гэтага? Адказ можна знайсці ў манаграфіі Ханса-Крысціяна Дзітрыха па гісторыі царквы і рэфармацыі ў Беларусі, што выйшла ў 2005 годзе. У ёй Дзітрых піша: «У сваім імкненні зрабіць Слова Божае, Святое Пісанне даступным для сваіх суайчыннікаў на іх роднай мове, у сваім імкненні паказаць кожнаму стваральны характар Бібліі ён правёў вырашальную работу для рэфармацыі. Скарына падрыхтаваў рэфармацыю на ўсходнеславянскай і беларускай прастору, зрабіў Слова Божае зразумелым для людзей — не больш за тое, але і не менш».

ГЕАГРАФІЯ КНІГ

Арыгіналы і факсімільныя з сямі краін свету і фондаў НББ перадаюць моц мінулых стагоддзяў.

— Мы прывезлі тры «жывыя» кнігі. Адна з іх — «Апостал» (Вільня, 1525 г.), цікавы тым, што гэта першая друкаваная кніга на царкоўнаславянскай мове і апошняя ў выдавецкай дзейнасці Ф. Скарыны, — зазначыў в.а. генеральнага дырэктара Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі Уладзімір Гняздзілаў.

Аглядаць, як спланавана экспазіцыя, зручней з другога паверха. У самым цэнтры гаспадарыць Скарына. Пражская Біблія, што з Германіі, досыць аб'ёмная — там адначасова каля 10 кніг. Можна разгледзець гравюры, пааркушавую нумарацыю, якая з'явілася якраз у Ф. Скарыны. Тэкст падзелены на сказы, прайшоў добрую рэдактарскую падрыхтоўку і лёгка чытаецца. Адмысловы шрыфт: за аснову асветнік узяў шрыфт беларускага паўустава — зразумелы, лёгкі. Тры «Малыя падарожныя кніжкі», што ў экспазіцыі,

ў электронным фармаце. Звернемся да экрана. Адгорнем на старонку 530. Тут незвычайнасць — анаграма Ф. Скарыны: першыя літары заставак абзацаў даюць найменне «Доктар Скарыніч Францыск». Цікава, што расшыфравалі анаграму толькі ў XX ст.

Але першай краінай, дзе ў Еўропе пачалося кнігадрукаванне, стала Германія. Побач з унікальным арыгінальным фрагментам 42-радкавай Бібліі Гутэнберга з Нямецкай нацыянальнай бібліятэкі — факсімільнае выданне Бібліі Гутэнберга з Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі, падрыхтаванае больш як 100 гадоў таму ў Лейпцыгу. У Лютэраўскай Бібліі (пераклад М. Лютэра на нямецкую мову 1523 года) гравюры размаляваныя тымі, хто кнігай валодаў, уручную, самастойна (друку шматкаляровага на той час яшчэ не існавала). Далей — «Сентэнцыі» Пятра Ламбардскага, вядомага багаслова: да пачатку Рэфармацыі гэта, па сутнасці, галоўны дапаможнік па каталіцкім багаслоўі.

Унікальнае выданне Петэра Шофера, вучня Іагана Гутэнберга, — «Гербарый» (1484), першы траўнік Германіі, свецкі, нецаркоўны. Расліны размаляваны таксама ад рукі ўладальнікамі. Разам з кнігамі ў вітрыне Германіі — мадэль мініяцюрнага друкаванага станка (прыехаў з Лейпцыга). Ён працоўны і пры жаданні на ім можна друкаваць. Галоўнае — мець невялікую наборную касу.

У выданнях Італіі шрыфт больш лёгкі, чым у нямецкіх, як і гравюры. Адмысловае выданне — «Боская камедыя» Дантэ Аліг'еры. Адметнае тым, што аўтар гравюр да гэтай кнігі — Сандра Бацічэлі. Ён яшчэ быў жывы, калі кніга пабачыла свет. Яркі экспанат — асобнік аднаго з вядомых італьянскіх венецыянскіх выдаўцоў Альда Мануцыя. На тэатральным аркушы — новы для таго часу шрыфт — курсіў. Менавіта тут яго сталі

1566 г. славу тага галандца К. Плантэна з унікальнымі рэнесанснымі гравюрамі: у цэнтры — чалавек, паказаны за прастым заняткам.

Выданні каланіяльных краін Іспаніі і Вялікабрытаніі цікавыя тым, што кнігадрукаванне тут пачалося адразу на сваёй мове, а не на лацінскай. У прыватнасці, у Вялікабрытаніі — на англійскай.

У вітрыне Польшчы — Трыэдзь каляровая 1491 г. — адна з першых кніг, надрукаваных на кірыліцы Швайпольтам Фіёлем у Кракаве. Здавалася б, немец, але надрукаваў у Кракаве першую кнігу на кірыліцы. Таксама бачым польскі статут і знакамітую Біблію леапалітаў 1561 г. — Біблія, перакладзеная з вульгаты — не з арыгінальных моў. Вось чаму асабліваю карысць уяўляе Радзівілаўская (Брэсцкая) Біблія. Калі б была магчымаць перагарнуць тытульны аркуш, то ўбачылі б партрэт Жыгімонта Аўгуста.

У Чарнагорыі, услед за першымі выданнямі Швайпольта Фіёля, працягнулася кірылічнае кнігадрукаванне. З прычыны захвату туркамі яно было спынена.

У ЦЭНТРЫ ЎВАГІ

Усярэдзіне залы — кнігі беларускіх выдавецтваў. Так атрымалася, што першыя паслядоўнікі Ф. Скарына атрымаў толькі праз амаль паўстагоддзя. Яго друкарня ў Вільні, лічыцца, згарэла. Пасля гэтага кнігадрукаванне ўзнікла зноў у г. Брэсце, дзе заснавальнікам рэфарматарскай друкарні стаў прыхільнік ідэй рэфарматару Мікалай Радзівіл Чорны. Адно з самых яркіх і галоўных выданняў гэтай друкарні — «Радзівілаўская (Брэсцкая) Біблія» 1563 года на польскай мове. Яна паступіла з прыватнай калекцыі, перакладзеная з арыгінальных моў, мае 14 гравюр. Далей кнігадрукаванне працягнулася ў Нясвіжы. Першай кнігі на беларускай мове — «Катэхізіса» Сымона Буднага (1562), на жаль, у экспазіцыі няма. «Трыбунал» — намага больш позні: 1781 года. Побач — выданні Віленскай брацкай друкарні. Вільня — цэнтр кнігадрукавання. Немагчыма не звярнуць увагу на Грамату 1567 г., выдадзеную Жыгімонтам II Міхаілу Гарабурдзе на адкрыццё друкарні ў Вільні. «Граматыка славянская Лаўрэнція Зізання» (Вільня, 1596) — адзін з прыкладаў філалагічнай навуцы на тэрыторыі ВКЛ. Каштоўныя экзэмпляры Віленскай друкарні братоў Мамонічаў і Пятра Мсціслаўца: Псалтыр 1576 г., Евангелле 1575 г. І ўнікальнае выданне Статута ВКЛ на старабеларускай мове 1588 года друкарні Мамонічаў (прадастаўлена Латвійскай нацыянальнай бібліятэкай). Паглядзіце, а то, можа, больш не атрымаецца.

У Куцэнскай друкарні працаваў Спірыдон Собаль, той самы, хто выдаў «Буквар» (1631). Менавіта пасля С. Собаля кнігі для навучання сталі называць букварамі. З прадстаўленых кніг Магілёўскай друкарні ўвагу варта звярнуць на гравюры: яны падпісаныя. Вядомы беларускі гравёр Васіль Вашчанка стаў першым на ўсходнеславянскіх землях, хто пачаў гравюры падпісваць. Яны лёгкія, «ачалавечаныя». Найвядомейшы асобнік Слуцкай друкарні — «Турэцкая манархія» (1678).

Адмысловыя выданні блізкіх да нас краін, кнігадрукаванне ў якіх пачалося пасля Ф. Скарыны. Выданне Літвы — першая кніга на літоўскай мове «Простыя словы катэхізіса» Марціна Мажвідаса, першадрукара літоўскага, — пабачыла свет у Кенігсбергу ў 1547 г. Далей — фонды, якія прадстаўляюць Латвію. Кнігадрукаванне Латвіі пачалося дзякуючы нямецкаму ўздзеянню. Надзвычай багаты стэнд Украіны, дзе прадстаўлены львоўскі «Апостал» Івана Фёдарова 1574 г. з фондаў НББ, Астрожская Біблія (1581), якая стала першай поўнай друкаванай Бібліяй на царкоўнаславянскай мове.

Глядзець — не наглядзецца!

Наталля СВЯТЛОВА

Аглядаючы выстаўку.

падобныя. Сапраўды маленькія, але склад кожнай непаўторны. «Па сутнасці, «Малая падарожная кніжка» — гэта Псалтыр з дадаткамі богаслужбовых кніг. Кожны мог сабраць свой склад, сваю кнігу. Абавязковы элемент — менавіта Псалтыр. Таму ў кожным з гэтых выданняў свая колькасць уключаных кніг, а разам з 10 кнігамі з фонду НББ (у 1925 г. тады яшчэ Дзяржаўная бібліятэка БССР купіла 10 Скарынавых кніг у расійскага калекцыянера В. Камарніцкага; падчас Другой сусветнай вайны іх вывезлі эшалонам у Германію; пасля вайны кнігі былі знойдзеныя і вернутыя па бібліятэчных штампам), кнігай, прывезенай з Германіі, атрымліваецца 61 кніга Францыска Скарыны», — распавяла Вераніка Свірыдовіч.

Белгазпрамбанк даў магчымаць пагартаць «Малую падарожную кніжку»

выкарыстоўваць упершыню. Альда Мануцыі стварае вакол сябе аб'яднанне, якое атрымала назву «Новая акадэмія», і займаецца не толькі друкаваннем кніг, але і іх рэдактарскай падрыхтоўкай, навуковымі даследаваннямі. Таму ўзнікла неабходнасць стварыць друкарскі знак: дэльфін абвівае якар — каб ніхто не мог падрабіць унікальныя кнігі. Шрыфт «Венецыянская антыква» таксама ўпершыню сталі выкарыстоўваць альды.

Францыя і Швейцарыя — прадаўжальнікі традыцыі адначасова і італьянскай, і нямецкай. Шрыфты тут і гатычныя, і антыква. Адна з кніг — выдавецтва Эльзевіраў і швейцарскага выдаўца Ёгана Фрабэна. Нідэрланды вядомыя геаграфічнымі адкрыццямі і развіццём картаграфіі. Як прыклад — выданне з невялікай картай. Далей — вядомая Біблія

СКАРЫНАЎ САД,

або Годны юбілей, варты беларусаў

Мяркую, на свеце не так шмат краін, чыё нацыянальнае кнігадрукаванне вымяраецца пяціццюстамі гадамі. Беларусь — у ліку гэтых нешматлікіх паўтысячагадовых сёлетніх юбіляраў. Сапраўдная і рэальная 500-годнасць!

Як далёка зараз тое памятнае 6 жніўня 1517 года, калі наш сьлінны на ўсю Еўропу першадрукар Францыск Скарына з Полацка — горада, які сёння можа зусім справядліва называцца горадам беларускай дзяржаўнасці, другой беларускай сталіцай, як расійскі Санкт-Пецярбург, напрыклад, альбо польскі Кракаў, — надрукаваў у чэшскай Празе першую кнігу на тагачаснай беларускай мове. Кніга гэтая — «Псалтыр». Адразу неабходна зазначыць, што кнігі свае Скарына друкаваў кірылічным шрыфтам, а гэта было далёка не традыцыйным у тагачаснай Еўропе. З гэтага факта можна зрабіць выснову, для каго стараўся Скарына, каму адрасаваў свае выданні. Вядома ж, тым паспалітым людзям, якія ў сваім жыцці паслугоўваліся кірылічным алфавітам. Гэта значыць, людзям і нашай зямлі, беларускай. А скарыстанне беларускай мовы пацвярджае гэты факт.

Праўда, неабходна таксама згадзіцца, што беларуская мова не была чужой і для іншых зямель і краін. Згадайма хоць бы такі красамоўны факт, як шырокае ўжыванне ў еўрапейскай юрыдычнай практыцы «Статута Вялікага Княства Літоўскага», які таксама быў створаны на тагачаснай беларускай мове. Трэцяе выданне Статута, ажыццёленае Львом Сапегам у 1588 годзе, пражыло 252 гады да поўнай яго адмены ў 1840 годзе. Кажуць, што і Скарына меў дачыненне да стварэння гэтага ўнікальнага юрыдычнага дакумента і своеасаблівага помніка нашай далучанасці да еўрапейскага свету і еўрапейскага грамадскага жыцця.

Так, Скарына ўсё ж быў першым, хто друкаваў кнігі для паспалітых людзей, якія належалі найперш да праваслаўнай плыні хрысціянства і карысталіся кірылічным шрыфтам. Пра гэта сказаў сам Скарына, назваўшы свае выданні «Бівлія руска, выложена доктором Франціском Скориною из славного града Полоцька, Богу ко чти и людем посполитым к доброму научению». Я назваў толькі адну адметнасць Скарынавага кнігадрукавання. А іх жа нашмат больш. Значыць, больш і загадак, звязаных з жыццём і творчасцю нашага сьліннага першадрукара і, як падае сённяшні дзед-усёвед Інтэрнэт, філосафа-гуманіста, пісьменніка, грамадскага дзеяча, прадпрымальніка і вучонага-медыка, перакладчыка на беларускую мову кніг Бібліі. Вось каб дапамог які-небудзь дзед-усёвед знайсці ключ да гэтых загадак, перакананы: тады і наша гісторыя пабагацела б, а ўсе мы яшчэ раз зразумелі б, што ў чалавечым хаўрусе мы не збоку прыпёку.

Мяне асабіста здзіўляе тое, якой інтэнсіўнасці і рознакавоасці павінна была быць дзейнасць Скарыны, каб за тры гады перакласці і выдаць, да таго ж з ілюстрацыямі і ўласнымі тэкставымі ўстаўкамі, сваімі каментарыямі і нават вершамі, 23 (дваццаць тры!) кнігі Бібліі. Сапраўдны подзвіг, ды яшчэ тады, калі і блізка не было сённяшніх тэхнічных кнігавыдавецкіх магчымасцяў. А кнігі ж зроблены з густам, дыхтоўна, у іх укладзена душа, што робіць іх несмяротнымі да гэтага часу. Не маю пэўнасці, што за тры гады праго б справіцца з такім аб'ёмам працы сённяшняе выдавецтва «Мастацкая літаратура», бо праца без перабольшання каласальная.

Шмат загадкавага і нераскрытага, недадаследаванага ў пазнейшым жыцці і дзейнасці Скарыны, у тым ліку ў Вільні і Маскве. На сёння не вядомы нават дакладныя даты яго нараджэння і смерці, не вядома месца пахавання.

Зыходзячы з апошняга, летась узнікла грамадская ініцыятыва неабякавых людзей, якія вырашылі грунтоўна заняцца архіўнымі пошукамі дакументаў, здольных праліць святло на гэтыя абставіны і найперш дапамагчы высветліць год смерці і адшукаць месца Скарынавага

пахавання. Воляй лёсу мне выпала стаць на чале гэтых неабякавых і самому глыбей далучыцца да вывучэння жыцця і дзейнасці сьліннага сына зямлі беларускай.

Гэтую ініцыятыву актыўна падтрымлівае Беларускі фонд культуры, ксёндз-пробашч Чырвонага касцёла Уладзіслаў Завальнюк. Варта прызнаць, што намаганнімі гэтага неабякавага рупліўца нямаюць робіцца па вяртанні ў шырокае ўжыванне шмат якіх невядомых старонак нашай гісторыі, па ўшанаванні памяці яе стваральнікаў. Хіба не пра тое ж сведчыць і Скарынаў сад, які ўзбоч Чырвонага касцёла з'явіўся сёлета? Нават сімвалічна выглядае: Скарына па занятку свайму быў і садоўнікам, а як напамінак пра гэта — Скарынаў сад у самым цэнтры Мінска, каля Чырвонага касцёла. Такая дзейнасць ксяндза не толькі поклічная для іншых, але і яскрава сведчыць пра добра вядомую ісціну: дарогу адолее толькі той, хто рухаецца, бо стоячы на месцы можна адно мохам абрасці. Дасць Бог, і нам удалася наблізіцца да адкрыцця невядомых старонак з жыцця Скарыны. Ужо адбыліся кантакты з пасольствамі Чэхіі ў Беларусі і Беларусі ў Чэхіі, маецца падтрымка з чэшскага боку, нашага Міністэрства замежных спраў, за межамі Беларусі пабывалі нашы вядомыя даследчыкі, праведзена не адна карысная акцыя, да якой усё больш актыўна далучаюцца замежныя даследчыкі. Значыць, не ўсё безнадзейна. Калі старацца, калі шукаць, калі даследаваць, то могуць стаць вядомымі і невядомыя пакуль факты і абставіны жыцця Скарыны. У сёлетні юбілейны год гэта асабліва важна.

Падчас кангрэса ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Важна і тое, што нам неабходна і далей ушановаць памяць першадрукара. У нашай краіне, за яе межамі. У сувязі з гэтым Беларускі фонд культуры і Грамадская назіральная камісія пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, якую я ўзначальваю, прапаноўвалі сёлета надаць імя Францыска Скарыны Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Пакуль што ініцыятыва не стала выніковай. Але гэта не азначае, што трэба спыніцца і нічога не рабіць у гэтым напрамку. Дарогу адолее настойлівы. Дарэчы, многія нацыянальныя бібліятэкі ў былых саветскіх рэспубліках і краінах Еўропы носяць імёны выбітных дзяржаўных, грамадскіх, навуковых і культурных дзеячаў. Так што падобная практыка не навінка, ёю варта скарыстацца і нам.

Мяркую, што сёлетні значны юбілей беларускага кнігадрукавання не станецца толькі разавай акцыяй абуджэння цікаўнасці да Скарыны і яго дзейнасці, а ўмацае ў нас прагу пошуку, жаданне адкрыццяў, навуковы і краязнаўчы імпат. Як маленькімі крынічкамі насычаюцца

вялікія рэкі, так і са сціпрых краязнаўчых пошукаў і знаходак, досведаў і адкрыццяў складаецца вялікая гісторыя — гісторыя нашага агульнага беларускага дома. Дык давайце агульнымі намаганнямі і ініцыятывамі на месцах зробім усё, каб годна ўшановаць памяць Скарыны (і не толькі ў Беларусі, не толькі ў юбілейны год), адкрыць для нашчадкаў жыццё першадрукара ў поўным аб'ёме. Не часта ж нам выпадалі 500-гадовыя юбілеі. Спадзяюся і веру, што разам з паўсюдным святкаваннем

цікавасць, любоў, павага і патрэба да беларускай друкаванай кнігі, да беларускага слова пачаюцца, набудуць новых прыхільнікаў і шанавальнікаў.

Амо і яшчэ адну акцыю варта зрабіць нам, беларусам. Нават зараз, пакуль невядома дакладнае месца пахавання Скарыны, прывезці з Чэхіі (бо, відаць, усё ж там знайшоў ён апошні прытулак) жменьку (капсулу) той зямліцы, дзе навечна спачыла Скарынава няўрымслівасць. Хай не дае яна нам супакоіцца, зняверыцца, з'абякавецца, хай разварушвае на добрыя справы. А на гэтыя добрыя справы хай натхняюць нас словы Скарыны: «Понеже от рождения звери, ходящие в пустыни, знают ямы своя; птицы, летающие по воздуху, ведают гнезда своя; рыбы, плывающие по морю и в реках, чувуют виры своя; пчелы и тым подобная боронят ульев своих, — тако ж и люди, и где зродилися и ускармлиены суть по бозе, к тому месту великую ласку имають».

Бо хіба ж не маем мы сваёй ласкі да свайго радзіннага месца? Калі ўжо звяры, птушкі, рыбы і пчолы так прыязаны да месца, якое дало ім жыццё, то што казаць пра чалавека, які сваёй настойлівасцю і рупнасцю здолеў ператварыць (часам аж занадта) дзікую прыроду, прыстасаваць яе багацці для сваіх патрэб. Але каб не забываўся чалавек, што не з яго пачалася і не на ім скончыцца зямля гэтая, і нагадвае Скарына пра сыноўскі абавязак не толькі перад памяццю мінулых пакаленняў, але і пра бацькоўскую адказнасць за справы свае перад будучымі насельнікамі Айчыны нашай.

Каб было дзе звярам шукаць зды свае, рыбам — знаходзіць віры свае, а пчолам каб было, з чаго браць мёд свой і насіць яго ў родны дамок. Каб сталася так — памятайма пра лёс зямелькі нашай, дбайма ўсе разам пра лёс народа нашага, працуйма дзеля дабрабыту кожнага нашага чалавека.

Так, нялёгка дарога да таго спакоувечнага, што схавана за заслонай часу.

Але тым большая асалога адкрыццяў, радасць пераадолення цяжкасцяў. І справа гэтая дабрадзейна адгукнецца ў сэрцах іншых, заахоціць іх да таго месца, «і где зродилися и ускармлиены суть по бозе», вялікую ласку мець.

А тады і пра нашыя добрыя справы будзе шумець, будзе пладамі сваімі аддзячваць Скарынаў сад, які каля Чырвонага касцёла ў Мінску. І мо пад ціхі абытневы шапатак даверліва і поклічна прагучаць надвечоркам альбо раннім світанкам трохі мо іранічныя, але такія чулівыя і непасрэдна-пачуццёвыя словы яшчэ аднаго нашага сьліннага земляка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча:

*Што мне некны Парыж, Рым прыгожы і сьлінны,
Што швейцарскія горы, старыя Афіны.
Што мне Вена, што мне Лондан туманны...
Больш за ўсё я бацькоўскаму краю отданны.*

**Анатоль БУТЭВІЧ,
член Нацыянальнай камісіі
Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА**

Р. С. Шмат агучаных вышэй пытанняў абмяркоўвалася падчас Міжнароднага кангрэса «500 гадоў беларускага кнігадрукавання», да некаторых яго вынікаў і разгадак таямніц першадрукара мы звернемся ў наступных нумарах.

Максім Танк. Нарач, 1962 год.

ПРАЙШОЎ ПРАЗ ВЕРНАСЦЬ...

Дзённікавыя штрыхі да партрэта народнага паэта Беларусі
з нагоды 105-годдзя з дня нараджэння

16.10.2009. Да мяне на працу прыходзіла дачка Язэпа Семязона Наталля. Іадоў пяць не бачыліся, таму не адразу пазнаў яе. Амаль паўтары гадзіны расказвала пра бацьку і свайго дзядзьку Максіма Танка. Яўген Іванавіч за два тыдні да смерці паклікаў да сябе Наталлю і папрасіў, каб прасачыла: калі ён памрэ, каб не пахавалі на Маскоўскіх могілках. «Не хачу я там ляжаць побач з некаторымі жулікамі, а хачу быць з бацькамі ў роднай зямлі!» — казаў Максім Танк і, глядзячы ў акно, каб пляменніца не бачыла слёз, пытаўся: «Няўжо ўсё, што я напісаў і зрабіў, дарэмна і нікому не патрэбна?» — «Не дарэмна! Яно патрэбна нам, беларусам, і сёння, і заўтра, і праз сто гадоў спатрэбіцца!» — адказала Наталля.

10.11.2010. Учора пад вечар у выдавецтва зайшоў Анатоль Бутэвіч. Гаворачы пра жыццё-быццё, спадар Анатоль успомніў, што гадоў дзесяць таму Уладзімір Казбярुक сабраў успаміны пра Максіма Танка і яны цяпер невядома дзе. Вечарам я патэлефанавала Уладзіміру Міхайлавічу, і ён сёння ў выдавецтва прынёс рукапіс падрыхтаванай кнігі. Будзем выдаваць у сервіі «ЖЗЛБ». Кніга павінна атрымацца цікавай, бо ў ёй ёсць успаміны пра Танка і тых пісьменнікаў, якіх няма ў гэтым свеце, а менавіта Янкі Брыля, Івана Шамякіна, Васіля Віткі, Алега Лойкі, Уладзіміра Калесніка, Сцяпана Александровіча, Алеса Письмянкова...

10.11.2010. Уладзімір Казбярुक, прынёсшы рукапіс кнігі пра Максіма Танка, пахваліўся малюнкам Караткевіча, які ён яму падарыў у 1969 годзе. Цікавы малюнак. Гаворачы пра здароўе, Уладзімір Міхайлавіч наскардзіўся: «У мяне ў хатняй бібліятэцы больш за тры тысячы кніг. Хацеў было здаць куды-небудзь, мне ж ужо 88-ы год ідзе, але ніхто не бярэ. Кажуць, места няма для кніг...»

31.07.2011. З Людмілай Рублеўскай і сябрамі суполкі «Літаратурнае прадмесце» удзельнічаў у першых Лысагорскіх Танкаўскіх чытаннях, якія арганізавала Аксана Спрычан у сябе на лецішчы. Дабіраліся на электрыцы. Тацыяна Пратасевіч спазнілася і, паехаўшы на маршрутным таксі, раней за нас прыехала да Аксаны. Дробны летні дождж і вогнішча з сасновых дроў давалі ўсім магчымаць уявіць сябе на беразе Нарачы. Вялікі партрэт Максіма Танка, Збор ягоных твораў і дзявятыя нумары «Польмя» (наэт амаль усё жыццё друкаваўся толькі ў вераснёўскім «Польмі») стваралі атмасферу прысутнасці самога паэта. На жаль, не ўсе, хто збіраўся выступіць, змаглі прыехаць на першыя Лысагорскія Танкаўскія чытанні, але вельмі цікава было паслухаць «Рэцэпцыю твораў Максіма Танка» (выступ Тацыяны Барысюк), «Касмаграму Максіма Танка» (выступ Міколы Кандратава), «Невядомыя аўтаграфы Максіма Танка» (выступ Людмілы Рублеўскай). Ну а я расказаў, як мяне Максім Танк прымаў у Саюз пісьменнікаў. Дзякуючы Аксане Спрычан, у перапынках паміж дакладамі гучалі вершы Танка. Алесь Емяльянаў іграў на гітары і спяваў. Напрыканцы чытанняў да нас далучыліся Сяргей Вераціла, Галіна Дубянецкая і Сяргук Сыс...

13.08.2011. Праезджаючы каля Пількаўшчыны, экскурсаводка наведвала, што гэта родная вёска Максіма Танка, і прачытала ягоны верш пра Нарач. На жаль, наведванне магілы паэта не ўваходзіць у экскурсійны маршрут...

19.04.2012. У Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Багдановіча адбылася навукова-краязнаўчая канферэнцыя «Шляхамі сейбітаў і ратаяў», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння паэтаў Максіма Танка і Пятра Бітэля. Арганізаваў усё і правёў краязнаўца Міхась Казлоўскі...

21.05.2012. У сервіі «ЖЗЛБ» выйшла кніга «Максім Танк. На камні, жалезе і золаце», якую склаў Уладзімір Казбярुक. Не верыцца, што ўжо мінула сямнаццаць гадоў, як няма Танка...

15.09.2012. Удзельнічаў у Рэспубліканскім свяце паэзіі і песні «Я сэрцам пісаў сваю кожную песню...», якое праходзіла ў Мядзелі і было прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Максіма Танка. Свята распачалося ў 10 гадзін ускладаннем кветак да магілы Максіма Танка ў вёсцы Новікі. Потым святочныя мерапрыемствы прайшлі ў Мядзелі. Сярод іх — цырымонія адкрыцця камяня ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Танка. Усе гаварылі, што пара настаўці помнік паэту і на яго радзіме, і ў сталіцы. На беразе возера, дзе размяшчана вялікая сцэна, з 14 гадзін амаль да 17 выступалі паэты, літаратуразнаўцы і артысты. Нягледзячы на холад і дробны нудотны дождж, слухачоў было шмат. І, як толькі закончылася святочная імпрэза, суцішыўся дождж і навокал пасвятлела, нібыта Максім Танк даў усім знак, што ён задаволены святкаваннем свайго стагоддзя...

22.05.2014. Па замове «Белпошты» мастак Уладзімір Васюк стварыў канверт, прысвечаны 100-годдзю Язэпа Семязона. Для таго, каб ён пайшоў у друк, трэба некалькі экспертаў, які б сказалі, ці падобны партрэт на таго, каго ўшаноўваюць. Сёння адным з экспертаў быў я, бо нядрэнна ведаў Язэпа Іванавіча. А пазнаёміліся мы з ім у 1984 годзе ў дзень, калі мяне прымалі ў Саюз пісьменнікаў. Пасля таго, як была зачытана мая асабістая справа і рэкамендацыі, Максім Танк запытаўся: «У каго ёсць што сказаць пра Віктара Анатольевіча?». І нечакана для мяне першым добрае слова пра маю творчасць сказаў Язэп Семязон...

14.04.2017. Па абедзе чакаў з Маладзечна Міхася Казлоўскага. Ён прыйшоў, і не адзін — з Алесем Разанавым. Яны сустрэліся каля выдавецтва. Міхась раздорвае «Крывіцкія руны. Беларускі культурны мацярык у Латвіі». Прынёс і мне. Томік ладны — 452 старонкі. Ёсць фотаздымкі. Укладанне, прадмову і каментары зрабілі Міхась Казлоўскі і Сяргей Панізінік. У анатацыі пазначана, што «ў выданне ўвайшло ўсё лепшае з беларускай паэзіі, прозы, публіцыстыкі, мемуарыстыкі і эпістальнай спадчыны, што ўдалося адыскаваць у дзяржаўных і прыватных архівах, а таксама на старонках беларускіх перыядычных выданняў міжваеннай і сучаснай Латвіі». Словам, укладальнікамі зроблена вялікая справа. Кніга адкрываецца радкамі Максіма Танка: «Беларускі народ выпакутаваў сваіх паэтаў, мастакоў — вялікіх і малых. Усе яны нараджаліся пад трывожнымі зоркамі. І нам заўсёды нешта пагражала».

8.09.2017. У маёй душы і ў памяці жыве шмат вершаў. Некаторыя цалкам, а некаторыя асобнымі радкамі. І сярод іх нядрэнна сябе пачувае белы верш Максіма Танка, які мне палюбіўся ў 1979 годзе. Ён не самы лепшы твор паэта, але ў ім быў і ёсць адказ і на маё пытанне:

Я спытаў чалавека,
Які прайшоў праз агонь,
І воды,
І медныя трубы:
— Што самае цяжкае
На гэтым свеце?

І ён адказаў:
— Прайсці праз вернасць.

Максім Танк прайшоў праз вернасць Радзіме і Паэзіі. І яго Шлях праз вернасць працягваецца і сёння.

НАРАЧ МАКСІМА ТАНКА

золата поўні на вадзе нарачанскай
сіяжынай вугровай
і ты ідзеш на гэтай сіяжыне
у Саргасава мора
каб сказаць вуграм пара вяртацца

у кропельках расы
дзе сонца начавала
ты бачыш нарачанскіх анёлаў
пра якіх ведаеш толькі ты
бо яны прывіляцелі з тваіх вершаў

галавешкі ў вогнішчы
як залатыя зліткі
якімі ты заплаціў нарачанскаму вечару
за добры настрой і сяброў

белыя лебедзі як белыя вершы
жывуць на Нарачы
і толькі табе давяраюць
белыя вершы як белыя лебедзі
пачуць дыханне сваё і вечнасці

плывеш на Нарачы ў чаўне
як Ной у каўчэгу
праз туман як райскі сон
што сніцца Богу

сосны як калоны беларускага Храма
які ты стварыў з вершаў
і калі ты пайшоў у вечнасць
над Нараччу як у Храме тваім загучала
і сёння гучыць твая «Авэ Марыя»

вецер замёў сіяжыну да Нарачы
лісцем як лісткамі твайго календара
які вытаў з тваіх рук
як камень жалеза золата
як хвалі Нарачы

Максім Танк — адзін з маіх любімых паэтаў. А самая любімая яго кніга — «Прайсці праз вернасць», што з'явілася ў кнігарнях у 1979 годзе. Тады мне было 19 гадоў, і ў маёй палатнянай торбе, з якой я хадзіў па горадзе і па рэдакцыях, заўсёды ляжалі шывтак, куды я пісаў вершы, і кнігі, што чытаў, седзячы ў парках, у кавярнях, на вакзале. І вельмі часта ў вандроўку па горадзе я браў паэзію Максіма Танка: чытаў яго і вучыўся ў яго, у думках размаўляў з ім, спрачаўся, хацеў быць падобным да яго. І белыя вершы пачаў пісаць, начытаўшыся Танка.

Сёння, думаючы пра Максіма Танка, я ўзгадаў, што ў яго «Лістках календара» ёсць запіс: «1937 год. 29/III. Шукаў слядоў свайго старога аднакашніка А. Бародзіча. Быў у яго знаёмых на Літарацкім завулку. Трэба будзе распытаць іншых маіх радашкоўскіх сяброў, можа, яны што знаюць пра яго».

Так атрымалася, што Бародзіча я добра ведаў, бо не мог не ведаць свайго сваяка. Ягонай жонкай была родная сястра маёй бабулі Параскі. Праўда, Бародзіча звалі Уладзімірам. Тут Максім Танк памыліўся, назваўшы яго А. Бародзіч. І яшчэ да працытання «Лісткаў календара» я ведаў ад дзеда Валодзі, што ён у свой час вучыўся ў Радашковічах у Беларускай гімназіі імя Ф. Скарыны разам з Максімам Танкам. У мяне ў кніжцы «Проза і паэзія агню» (2010) ёсць запіс ад 26.04.2009.: «Дубраўскія могілкі. Людміла з нашым Максімам засталіся каля магіл дзеда з бабуляй, а я пайшоў паглядзець, дзе і хто пахаваны. Куды ні глянь, усюды амаль усе знаёмых, як у вёсцы, у якой я жыў у сямідзясятых гады. А вось і магіла аднакашніка Максіма Танка, майго сваяка: «Бародзіч Уладзімір Ігнатавіч. 1907 — 1997». Побач магіла яго жонкі, сястры маёй бабулі Параскі: «Бародзіч Еўдакія Андрэеўна. 28.03.1918 — 1.04.1991». Па сённяшні дзень ікадуно, што, калі сустрэкаўся з Уладзімірам Ігнатавічам і ён расказваў пра вучобу ў Беларускай гімназіі, то нічога не запісаў і нават толкам не распытаўся. Праўда, выканаў яго просьбу перадаць прывітанне Максіму Танку, які не забыўся пра Уладзіміра Бародзіча. Калі мы з Міхасём Казлоўскім ездзілі да дачкі Бародзіча ў Раманы, то ад дачкі адно даведаліся, што бацька яе быў вельмі граматым. А старыя здымкі, якія ў іх былі, даўным даўно бацькі самі знішчылі, каб не было непрыемнасцей, калі Заходнюю Беларусь узядналі з Савецкай Беларуссю...»

Весці свой дзённік я пачаў у 18 гадоў, узяўшы прыклад з Максіма Танка, з яго «Лісткаў календара». Сёе-тое з запісаў прапаную для працытання:

19.05.1988. Пленум СП БССР. Адкрыў М. Танк. Ганіў тых, хто пісаў пра Сталіна. (...) Усё было ў старым стылі. Раней хвалілі адзін аднаго, а цяпер крытыкуюць за тое, за што раней хвалілі і атрымлівалі ўзнагароды. Доклады Мальдзіса і Мушынскага былі класічна-навуковымі. Бяры іх і адразу друкуй, бо ўсё правільна, усё ў духу часу. Перад імі Карцюк уносіў прапанову ўсім пакінуць прэзідыум, а то прывыклі красавіца... Танк ледзь адвёў прапанову. А пачырванелы прэзідыум доўга шаптаўся і шавяліўся, як лісце ў кучы, перад тым як цалкам згарэць...

20.05.1988. Другі дзень абліваюць гразіў кіраўніцтва СП і адзін аднаго. Бедны Танк, як ён 76-гадовы мог выседзець гэтыя два дні і выцярпець усе знявагі ў свой адрас. Загоняць чалавека без пары ў магілу.

Балада Максіма Танка

(17.09.1912— 7.08.1995)

У Максіма была, як няволя, Радзіма,
Але тая няволя любіла Максіма,
А Максім Нарачанскія сосны любіў,
Быццам гліну, з якой гэты свет сатварыў
Наш пан Бог, для якога сягоння ўсе мы,
Як праталіны ў снезе сусветнай зімы...

Ад Максіма для нас засталася Радзіма,
Без якой аніхто тут не ўспомніць Максіма...

14.06.2003

СЯБРА І ПАПЛЕЧНІК МАКСІМА ТАНКА

Улетку 1983 года, калі з Ганцавіч я ехаў у Мінск, тагачасны рэдактар раённай газеты «Савецкае Палессе» Васіль Праскураў з аказіяй пераслаў Максіму Танку пакет. Ліст быў укладзены ў звычайны паштовы канверт, але я ведаў, пра што ў ім вядзецца гаворка. Народнаму паэту Беларусі ўсё не выпадала патрапіць у палескі глыбінь-гарадок асабіста, таму ён і папрасіў Васіля Фёдаравіча адшукаць тут якія-небудзь сляды жыцця і асабліва акалічнасці расстрэлу фашыстамі Генрыка Дэмбінскага — сябра і паплетніка Максіма Танка на рэвалюцыйнай дзейнасці ў Заходняй Беларусі. Ужо тады, на пачатку васьмідзясятых, у райцэнтры, лічы, не заставалася жывых сведкаў колішняй трагедыі. Найбольш дасведчаня старажылы ў лепшым выпадку маглі нагадаць вам пра іншага Генрыка Дэмбінскага — польскага палітычнага дзеяча, генерала, удзельніка паўстання 1830 — 1831 гадоў супраць рускага царызму. Аднак гэта зусім розныя людзі, а даты жыцця і смерці выпадковых цэзкаў па прозвішчы раздзяляе як не цэлае стагоддзе.

Безумоўна, наш сучаснік Генрык Дэмбінскі, пра якога так заклапочана наводзіў даведкі сам Максім Танк, — адметны і заслужаны чалавек. На жаль, ягоных біяграфічных звестак захавалася мала, ды, магчыма, не ўсе яны знойдзены даследчыкамі ў беларуска-польскіх архівах. З афіцыйных крыніц вядома, што Генрык Дэмбінскі актыўна ўдзельнічаў у рэвалюцыйным руху ў Заходняй Беларусі і пры гэтым славіўся надзвычай яркім публіцыстам. Паходжаннем з рабочых, нарадзіўся 7 ліпеня 1908 года ў Іркуцку, а якім чынам з далёкай Сібіры трапіў у Беларусь, застаецца загадкай. Дасведчана можна казаць, што пасля Імпэрыялістычнай вайны жыў і працаваў у Ашмянах, затым вучыўся ў Вільні, і якраз гэтыя звесткі даюць падставу ўвесь яго жыццёвы шлях падзяліць на некалькі асобных, самых вызначальных вехаў біяграфіі.

Так, напрыканцы 1932 года, будучы ўжо студэнтам Віленскага ўніверсітэта, Генрык Дэмбінскі арганізаваў антыфашысцкую групу «Студэнцкая лявіца Фронт», а яна згуртавала прагрэсіўную моладзь гэтага краю, рабіла вялікі палітычны ўплыў на інтэлігенцыю і арганізацыю нацыянальна-вызваленчага характару ў Заходняй Беларусі. На выбарнай аснове «Фронтам» кіравалі Г. Дэмбінскі, С. Ендрыхоўскі, К. Петрусевіч ды іншыя. У маі 1936 года студэнцкая лявіца накіравала сваіх дэлегатаў на Антыфашысцкі кангрэс работнікаў культуры, які праходзіў у Львове. У форуме бралі ўдзел вядомыя пісьменнікі, мастакі, вучоныя польскай дзяржавы — Я. Кручкоўскі, У. Бранеўскі, В. Васілеўская, С. Ендрыхоўскі, Г. Гурская, Я. Галан, С. Тудор, А. Гаўрылюк. Ад Заходняй Беларусі з дакладам выступіў кіраўнік дэлегацыі Генрык Дэмбінскі. Львоўскі кангрэс заклікаў перадаваць інтэлігенцыю сумесна змагацца супраць наступлення фашызму і падрыхтоўкі новай вайны, стаў яркай дэманстрацыяй згуртаванасці і адзінства прагрэсіўных сіл.

Акурат у той перадавае трывожны час у Віленскім краі побач з Генрыкам Дэмбінскім распачыналася легендарная біяграфія маладзейшага за яго на чатыры гады Максіма Танка, і іх шляхі-дарогі, безумоўна, не адзін раз перакрываюваліся. Студэнцкая прагрэсіўная арганізацыя легальна выдавала папулярныя ў Польшчы газеты «Папросту» і «Лісток», распаўсюджвала адовы і пракламацыі рэвалюцыйнага зместу. У легальных і падпольных выданнях супрацоўнічалі пісьменнікі М. Танк,

Е. Путрамонт, сам ідэйны натхняльнік бунтарнай моладзі Генрык Дэмбінскі. Тая ж газета «Папросту» выходзіла як грамадска-літаратурны двухтомнік, друкавалася на польскай мове але, каб быць бліжэй да свайго заняволенага народа, ужо з сёмага нумара рэдакцыя заснавала ў выданні «Беларускую калонку». Адным з рэдактараў яе быў Максім Танк. Малады творца, як вядома, друкавацца пачаў у 1932 годзе ў часопісе «Пралом», які выдаваў з паэтам Я. Гарохам, не абмінаў ён увагай «Часопіс для ўсіх» і так званыя газеты-аднадзёнкі — «На пераломе», «Беларускае жыццё».

Апошняя выйшла ў Львове, ды вось цікавы факт. Якраз у гэтым нумары ўпершыню пад псеўдані-

мам Максім Танк быў змешчаны яго верш «Заштрайкавалі гіганты-комін». У далейшым прыцягальны псеўданім трывала замацаваўся на ранніх зборніках паэта — «На этапах» (канфіскаваны), «Журавінавы цвет», «Пад мачтай», пазней увогуле стаў нацыянальным гонарам беларусаў. Не лішнім будзе зазначыць, што памятны нумар газеты «Беларускае жыццё» быў аддрукаваны пад рэдакцыяй вядомага тады публіцыста Генрыка Дэмбінскага.

Тэма вызваленча-рэвалюцыйнага руху на тэрыторыі Заходняй Беларусі па некаторых прычынах сёння не дужа актуальная, але гісторыю не перапішаш на мову пераможцаў, не зменіш ні па заказе, ні па чымсьці ўгледжанні: як было, няхай так і застаецца. Было ж тое, што рэпрэсіі польскіх уладаў супраць змагароў за вольную Беларусь няспынна ўзмацняліся. За актыўную рэвалюцыйную

Максім Танк. Другая палова 1930-х гг.

дзеінасць на турэмныя нары ў знакамітыя Лукішкі трапіў Максім Танк. Цікава, што на судовым працэсе тэле-навітага паэта абараняў прафесар Віленскага ўніверсітэта К. Петрусевіч, так, той самы знакаміты юрыст і палітычны дзеяч, які ў свой час у якасці адваката абараняў і Якуба Коласа на царскім судзе за ўдзел у арганізацыі з'езда беларускіх настаўнікаў. На хвалі ўціску дэмакратычных арганізацый з сярэдзіны

Ганцавічы 1930-х гадоў.

1930-х гадоў прагрэсіўная газета «Папросту», «Лісток» і іншыя падобныя выданні былі ануляваны, пад забаронай апынулася і сама студэнцкая лявіца, а яе кіраўнікі асуджаны. У 1937 годзе арганізатар студэнцкай суполкі і публіцыст Генрык Дэмбінскі быў на чатыры гады зняволены ў тым жа змрочным Лукішкі, адкуль выйшаў у сувязі з пачаткам крывавага баявага дзеяння на еўрапейскім кантыненте.

Далейшы жыццёвы лёс яркага публіцыста і духоўнага важака студэнцтва ўкладваецца ўсяго ў некалькі радкоў. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР многія ўдзельнікі рэвалюцыйнага руху былі накіраваны працаваць у вызваленых раёнах, так Генрык Дэмбінскі апынуўся ў мястэчку Ганцавічы, дзе яму прапанавалі сціплую пасаду інспектара раённага аддзела народнай асветы. Тут працаваў вельмі кароткі час, тут і расстраляны фашыстамі. Дакладна вядо-

мыя месца і дата трагедыі — 12 жніўня 1941 года. Для ганцаўчан гэта быў жудасны дзень. Нямецка-фашысцкія галаварэзы як толькі захапілі палескі гарадок, дык адразу і пачаліся тут катаванні і масавыя расстрэлы мірных жыхароў. З асаблівай лютасцю караліся смерцю партыйна-савецкія работнікі, чырвонаармейцы і партызаны, мясцовыя кіраўнікі, дэпутаты, настаўнікі. У той жахлівы дзень, 12 жніўня, карнікі хапалі людзей па ўсім мястэчку, збівалі ў адну калону і вялі за Ганцавічы — на сёмы кіламетр Хатыніцкай дарогі, дзе ў лясным урочышчы Салінка былі выкапаны ямы і стаялі нацэленыя на людзей кулямёты.

Адна такая калона бязвінных ахвяр з боку бальніцы, пабудаванай, дарэчы, за кошт Лігі Нацый, рухалася на чыгуначны пераезд. У гэтай жа калоне акупанты гналі і мужана патрыёта Генрыка Дэмбінскага. Можна толькі ўявіць, пра што ён думаў, глядзячы на азвэрэлы канвой з ікластымі аўчаркамі, на змярцвелыя хаты супроць пераезду, урэшце, на чорнаалешнікі, якія густа разрасліся паблізу, на правай паваротцы Любашаўскай дарогі.

Карціну трагічных падзей таго дня мне і журналісту раённай газеты Кастусю Мохару ўзнавіць у рэальнасці дапамог наш рэдактар Васіль Праскураў, а яго ўжо і самога даўно няма ў жывых. Чалавек акуратны і абавязковы, у далёкае лета 1983 года ён шчыра ўспрыняў просьбу народнага паэта Беларусі: нейкія звесткі даваеннага часу адшукаў у мясцовых архівах, галоўнае ж, распытаў старэйшых жыхароў палескага глыбінь-гарадка, ужо тады вельмі нямногіх. Пра ўсе падрабязнасці ганцавіцкага жыцця і абставіны расстрэлу Генрыка Дэмбінскага тэле-навіты празаік Васіль Праскураў напісаў Максіму Танку, а я, калі быў у сталіцы, перадаў гэты ліст проста ў рукі свайму любімаму паэту. Магчыма, у тым пасланні былі і нейкія іншыя факты, але за дзень да маёй паездкі ў Мінск мы, мясцовыя газетчыкі, разам вярталіся на рэдакцыйнай машыне з раёна, і, калі мінулі чыгуначны пераезд, Васіль Фёдаравіч папрасіў шафёра спыніцца.

— Вунь бачыце справа ад скрыжавання старыя вольхі? — паказаў ён рукою. — Якраз у той бок на Любашава, калі нявольнікі пераходзілі чыгуначныя рэйкі, кінуўся ўцякаць Танкаў сябра Генрык Дэмбінскі. Але далёка бядак не адбегся. Забрахалі аўчаркі, застрачылі аўтаматы. Цела адчайнага інспектара райана, якога ганцаўчане ўжо добра ведалі, засталася на абочыне. Калону ахвяр, узятых у раёне сённяшняй вуліцы Матросова, карнікі пагналі далей, на хатыніцкі шлях. Там у балоцістым урочышчы Салінка 12 жніў-

ня 1941 года нямецкія фашысты скасілі з кулямётаў амаль 300 жыхароў з Ганцавіч — яўрэяў, рускіх, беларусаў, палякаў, людзей іншых нацыянальнасцей.

У сярэдзіне 60-х гадоў астанкі ахвяр фашысцкага генацыду былі перазахаваны ў цэнтры Ганцавіч, але пазней, у сувязі з забудовай вуліцы Гагарына, брацкага магіла і помнік з яе перанесены на паўночна-ўсходнюю ўскраіну гарадскіх могілак. Паводле дакументаў Нацыянальнага архіва Беларусі, нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі 8725 мірных жыхароў Ганцавіцкага раёна. Так на доўгія гады ў невядомасці заставалася і імя Генрыка Дэмбінскага. Праўда, невялічкі артыкул, прысвечаны яму, можна знайсці ў Беларускай энцыклапедыі, а на пачатку 1960-х гадоў у Варшаве на польскай мове выйшла кніга выбраных лістоў славяннага заходнебеларускага публіцыста.

Віктар ГАРДЗЕЙ

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Нашы замкі, фальваркі.
Знічкі. Паўмесяцы.
Хвалі, узбярэжжы, межы.
Палі набрынялыя.
Пустэльні і пусты.
Важкія, стромкія.
Напаўзабытыя. Даўнія.
Боса. Росна.
Даічэнту. Вокамгенна.
Глуха і смачна.
Упалі на зямлю
Спелымі яблыкамі.

Туманным альбіёнам
Стаю на беразе свету,
Тонкімі галінамі
Сплятаю гарады.
У падножжы маім —
Крыўская вёска.

Я вывучаю сябе па драбніцах,
Па эстафетах рук закаханых,
Што ратуюць наваколле
Ад узрыву
Ядзернай нянавісці.

Знаходжу адбіткі ў зорах,
У травах, ва ўсім, што расце і цвіце.
У новых абліччах і тварах.
Вывучаю сябе.
Прыемна пазнаёміцца.

Сонца маё,
Паехаў у сіні край.
Там, дзе мора ў абдымках неба,
А неба цалуе вечнасць.

Сонца маё,
Найпрыгажэйшы з людзей.
Я не здзіўлена, што лета
Цябе абдымае за плечы.

Сонца маё,
З тваіх блакітных вачэй

Сатканья рэкі й азёры.
І тым напоена ўся прастора.

Сонца маё,
З табой мне будзе лягчэй.
Вяртайся проста і скоро.
Твая зямная я. Мроя.

Масты

Не кажы, што масты ў агні.
Не ілжы, што надзеі няма.
Быццам страчана ўсё, не мані.
Шчэ трывае пад намі зямля.

Не крычы, што ты горшы з людзей
І што лёс твой, як шклянка, пусты.
На мяжы спаранелых ідэй
Не клянй сябе, не гані.

Так, я бачыла мост у агні.
І як друзам твой стаўся гмах...
Ды ад вогнішча прамяні
Разбуралі мінулы страх.

Адпусці, як манетку ў ваду,
Тых, хто самі даўно сшылі.
Знаю, як адолець жуду —
Проста сёння ты сам пачні.

Выпі прагна ўвесь зарапад,
Вымый дзікім дажджом душу,

Ты, я бачу, ужо вельмі рад,
І я побач тут пасяджу.

Паглядзім на сузор'е надзей
І паслухаем месяць джаз.
Хтосьці мусіць быць лепшым з людзей.
Можа, неба ставіць на нас?..

Вечар перадвелікоднай пятніцы

Ведаеш, што,
У мазаіку вечнасці
Я ўкладу пазлы
Нашых з табой дзён,
Калі было добра разам.

Яны не знікнуць бясследна,
Не ўцякуць, бы вада,
Скрозь пальцы.
Твая прысутнасць
Робіць мяне каштоўнай.
У вачах уласных. І — натоўпу.

Гэта метад дзеяння Бога,
Узяць разбітае, зламанае,
Патрэсканае нехайна.
І любіць. Усю глыбіню.
Аж да ўваскрасення абалонкі.

Н.Б.

І вось — здзяйсняецца чуд:
Аднаўляецца раптам ікона.

Стуль ты глядзіш на мяне
Цыкорьевымі сваімі вачмі.

І цягнецца сэрца ў той бок,
Як ветразь за ветрам.

Здаецца, калісьці адтуль
Была зразумелая
Вечнасць.

Чаго не было.
Мы заходзім з табой

У прыбраны пакой
(Вялізныя вокны
Пашыраюць прастору гасціўні).

На стале,
Засланым светлым абрусам,
Парцялянавы посуд.

Садзімся
(Ведаю: ты мне рада,
І ўсё тут для нас).

Працягла гляджу табе ў твар
(Покуль кубкі пустыя),
Там — я і ты,

І ніколі не будзе Бога.

Няскончаны верш пра расстанне...
Пяро чароўнай жар-птушкі,
Што не змог утрымаць.

Хай не заходзіць сонца —
На жытняе поле свеціць.
А жыта — няхай не спее:
Хай каласуе вечна.

Хай не зародзіць хлеба —
Тут не патрэбна есці.
Небам плывуць аблокі.
Полем гуляе вецер.

Зслоненая смерцю бацькоў,
Каханнем, паэзіяй, працай,
Нараджэннем дзяцей
Амаль нерэальная
Школа.

Выходны

Між будняў
Такі непрацяглы,
Танюткі,
Нібы труна:
Ні легчы,
Ні адпачыць.
Адно што —
Крануцца рукой
І потым
Слухаць
Музыку гэту
Да новага свята.

Сон

Царква без акон і дзвярэй.
У пустых аканіцах
Глюгастыя птушкі
Маўчаць.

Прыбрана паўсюль
І бязлюдна.

І толькі свяшчэннік у чорным
І з чорнай, як смоль,
Барадой,
Напэўна, не бачыць мяне

І вяшчае,
Вяшчае.

Пачатак вясны,
І сад яшчэ голы.

Але, калі зойдзеш далёка,
Пабачыш,
Што асенняе лісце
Не ўсё абляцела.

І між гэтага лісця
Вісяць
Вялізныя,
З галоўку капусты
Ці мяч,
Рэдкія белыя яблыкі,
Нібыта поўні.

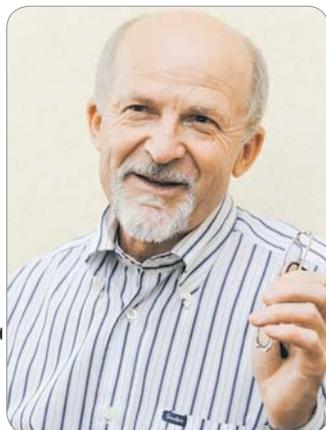
Укусіш такі,
А ён — быццам вата:
Без паху і смаку.

І зробіцца страшна,
І будзеш плявацца.

І ўзнікне пытанне:
Чаму не знікае,
Што мусіла згінуць?

Не,
Гэта не вечнасць!

Ці вечнасць,
Ды толькі не тая.

Бо адна ж і кароўка.
Сум паўзе па прасёлку,
Доўгі, быццам вяроўка.

Вецер шорсткі і дзёрзкі
Забаўляецца ў сене.
І зязюльчыны слёзкі
Плачуць спелым насеннем.

А зязюлька, напэўна,
Недзе ў Афрыцы сёння.
На прысадах — антэны
Павучыных красенцаў.

Ліп даўжэзныя цені,
Дахаў шыферных хвалі.
Ціша і запущенне
Вёску апанавалі.

Над засохлай крыніцай
Хутка воблака стыне.
І без шкла аканіцы,
Як вачніцы пустыя.
А было, на святанні

Вёска статак займала,
І зязюля куваннем
Новы дзень пачынала.

Залацелі бясконца
Промні, быццам валокны.
І заглядвала сонца
У вясёлыя вокны.

І ступалі кароўкі
Неяк велічна-стала...
Што ж ты, птушка, кароткі
Вёсцы век накувала?

Лісічкі

Прыйшоў Пятрок — апаў лісток,
Прыйшоў Ілья — апала два.

Пагаворка

Даходзіць муха-небарака
У павучыных цапкіх п'яльцах.
Грыбоў яшчэ, як кот наплакаў,
А ўжо грыбамі пахнуць пальцы.
Ну так — лісічкамі, вядома,
Што ў кошык падаюць, як знічкі.

І ўжо ніяк не ўседзіш дома,
Калі з'явіліся лісічкі.

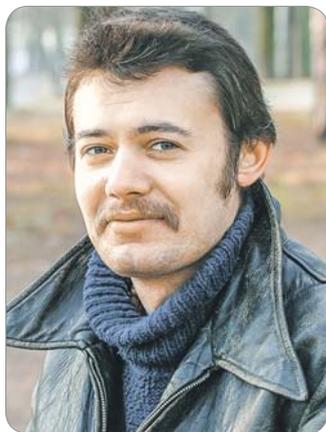
Яшчэ адзінкі іх, не россып, —
Выбліскаваюць, што залацінкі.
І абсыхаюць хутка росы
На калашынах і бацінках.

Яшчэ палі не палысели,
І мух яшчэ няма ласіных.
Але Пятрок, святок асенні,
Ужо сарваў лісток з асіны.

Яшчэ трава ў лясных палацах,
Як маладая, зеляніцца.
А ўжо спяшыць з паднебных пляцаў
Ілья ў грымотнай калясніцы.

Яшчэ ва ўсю цвітуць рамонкі,
І без заганы ў небе просінь.
А ў нетрах дзятлаў пошчак звонкі
Ужо нагадвае пра восень.

Змоўклі конікі ў лузе.
Блізка верасень босы.
Стог, адзіны ў акрузе,
Падпірае нябёсы.
Стог — адзін на пасёлак,

Мікола АДАМ

Гэта здарылася ў ноч з 1999 года на 2000. На апошняй электрычцы з Мінска на Стоўбцы я вяртаўся дадому. А дом мой знаходзіўся ў вёсцы за шаснаццаць кіламетраў ад Стоўбцаў, і дарога пасля Акінчыц да самай вёскі ішла праз лес. Змялілася белай стужкай. Падаў снег, з неба сцягла поўня, рыхтык ліхтар, і гарэлі, быццам лямпачкі, зоркі, так што было няцёмна.

Я часта ў той час вандраваў падобным чынам, таму асабліва не баяўся, хоць праз ноч шпацыраваў упершыню. Маню. Вымушаны прызнацца, што баяўся я тады кожнага шолуху, нават уласных крокаў, што рыпелі па снезе. А цішыня звінела ў вушах. І ўсё ж я крочыў наперад, бо не назад жа павяртаць, ды і куды назад?..

Наперадзе вымалёўваўся нечы цень. З-за дрэннага зроку я не змог адразу разгледзець, каму ён належаў. Па абрысах падобны да сабакага. Пасля бліснулі жоўтым, напэўна, вочы. У сабак жа вочы не жоўтыя? Ці я памыляюся?..

Ногі затрымцелі, прадчуваючы небяспеку. Я азірнуўся, на ўсялякі выпадак. За мной — нікога. Нават сляды мае за спінай тут жа засыпаў снег, быццам адмыслова. А сабака наперадзе стаяў на месцы, нібы помнік які. Можа, гэта насамрэч нешта кшталту помніка? Нехта зляпіў са снегу, гарэзуючы?

Супакоіўшы сябе такім чынам, але ані не супакоіўшыся, як выветлілася пасля першага ж кроку, я рушыў далей. Чым бліжэй падыходзіў да таямнічага сабакі, тым часцей білася сэрца, намагаючыся выскачыць з грудзей і схвацца ў пятках. Вельмі хутка я пераканаўся, што перада мной быў воўк, дакладней, ваўчыца. І яна чакала мяне. Больш не было каго. Калі я зразумеў, хто перада мной, я і асеў кулём на снег. Кранты табе, Адам. Але ваўчыца стаяла на месцы. Я таксама не варушыўся. Можа, яна сядзе? Колькі я так праседжу? Змерзну ж ні за панюх табакі.

Знаходзячыся за некалькі крокаў ад звера, я думаў, што памёр ад разрыву сэрца. Напружанне вісела ў паветры грамчэйшае і званчэйшае за цішыню, напятае, як струна, здавалася, дакранешся — парэжашся.

Я ніколі не бачыў ваўкоў зблізка, меркаваў, што яны падобныя да сабак, да аўчарак. Ваўчыца, якая стаяла на адлегласці выцягнутай рукі ад мяне, здавалася большай за аўчарку ў некалькі разоў. На ёй, нібы на кані, можна было б ездзіць, калі асядлаць. Яна пільна пазірала на мяне быццам не стомленымі вачыма, часта дыхала, бакі яе хадзілі ходырам, а язык звісаў ледзь не да зямлі, быццам гальштук.

— І чо? — нарэшце, праглынуўшы сліну, прамовіў я, палюхаючыся ўласнага голасу і звяртаючыся да ваўчыцы, нібы да чалавека, быццам тая магла зразумець мяне. — Чо табе трэба? — удакладніў.

Ваўчыца нахіліла галаву, нібы ў паклоне, і заскавытала жаласна.

Потым павярнулася да мяне спінай і азірнулася, нібыта прасіла, каб я ішоў за ёй.

— Хочаш, каб я за табой пайшоў? — здагадаўся я.

Ваўчыца праскавытала яшчэ раз і скокнула з дарогі ў лес, але адразу азірнулася да мяне, ці не адстаў я.

Давялося ўставаць і ісці за ёй.

Яна прывяла мяне да нейкага паваленага велізарнага дрэва, якое, мяркуючы па ўсім, запламбавала сабой уваход у нару з ваўчанятамі. Іх піск выразна чуўся. Убачыў я таксама і спробу матулі самастойна вызваліць з капкана дзяцей, прарыўшы да іх ход, беспаспяховую, на жаль. Але я яна даведлася пра мяне, пра тое, што я буду ісці па дарозе? А яна сапраўды ведала. Ведала, што я чалавек, і ведала, што я дапамагу. Хіба ваўкі вераць людзям? Ці яна страціла надзею і іншага выйсця не бачыла, акрамя як даверыцца мне?..

Калі б я меў такі ж давер да яе, уга, колькі ўсяго можна было б дасягнуць!..

Разважанні мае змеў жаласлівы і крапальны піск, які даносіўся не з нары, а з пад дрэва.

Я пайшоў на гук, прыгледзеўся.

Задранымі дагары пярэднімі лапкамі, перабіраючы імі ў паветры і драпаючы кару дрэва, якое прыціснула заднія лапкі да зямлі, круцячы башкой у розныя бакі, скавытала ваўчаня, белае, з чорнай выцягнутай мыскай.

Я абхапіў камель дрэва аберуч, апякаючы далоні холадам, бы агнём, напружыўся, ірвучыся з усіх сухажылляў, і, дзіва, прыпадняў яго на некалькі секунд, якіх хапіла ваўчыцы выхапіць ваўчаня з пасткі. Адна задняя лапка ў яго аказалася пашкоджанай.

Адчуўшы, мабыць, сябе ў бяспецы, ваўчаня страянулася, віляючы хвостом, прыдыбалася, прыпадаючы на параненую лапу, да мяне, уткнулася носам у нагу. Машынальна я пачасаў у звераняці за вушамі.

Ваўчыца ў знак падзякі кінула галавой. Але яе вочы гарэлі нецярпеннем і хваляваннем за астатніх дзетак. І вызваліць іх будзе пацяжэй, чым першага. Камель дрэва быццам адмыслова ўбілі ў нару, як цвік. Ды і гладкім гэта дрэва было, што калена, без усякіх галінак і сучкоў. Невыпадкова, значыць, яно звалілася, не ад ветру. Ды і не звалілася так выпадкова. Падобна на нечую помсту. Уручную яго не выцягнуць. Аднаму мне не зладзіцца. А разлічваць больш няма на каго. Во пападалава. Цікава, што ваўчыца зробіць са мной, калі місія выратавання праваліцца, бо я ж не Том Круз? Думай, галава, для гэтага ты і прысабачана на шый...

Я абышоў нару вакол, папляскаў па камлю дрэва, загнанага ўнутр. Пад нагамі ўвесь час блыталася ваўчаня, скакала на трох лапах, павільваючы хвостом. Ваўчыца ўлеглася непадалёк, але не зводзіла пільнага погляду з нас абодвух.

Патрэбныя вяроўкі.

— Патрэбныя вяроўкі, — прамовіў я ўголас, стукнуўшы па камлю дрэва далонню. — Інакш ніяк, — развёў рукамі, паказваючы ваўчыцы. Тая загыркала. — Разумееш, не? Галаруч і адзін я нічога не змагу зрабіць. Ніяк не дапамагу табе.

Ваўчыца загыркала гучней, паднялася на лапы. А я падумаў, ну, усё, гамон.

— Рыкай, не рыкай, — аднак жа адкуль толькі смеласць узялася, не міргнуўшы вокам, сказаў я, дастаючы з кішэні джынсаў цыгарэты, насамрэч адчуўшы сябе Томам Крузам, — бескарысна.

Ваўчыца раптам скокнула ў хмызняк і знікла. Я закурываў, атрымліваючы асалоду ад нікаціну, як наркаман — ад дозы. Кульгавае ваўчаня круцілася побач. Ваўчаняты ў нары жаласна скуголілі.

Ваўчыца выскачыла з хмызняка гэтак жа нечакана, як і скокнула ў яго, сіскаючы ў зубах скручаны васьмёркай шпагат. Дзе яна яго надыбала? Але я не спытаў яе і доўга не затлумляўся. Бо не было калі. Адзін канец шпагата абматаў вакол дрэва з процілеглага ад нары боку і завязаў вузлом, другім абматаўся сам. Зрабіў крок наперад, напружваючы ўсё цела, спрабуючы хоць на сантыметр ссунуць дрэва з месца... Безвынікова.

Я паўтарыў спробу яшчэ некалькі разоў, але, мабыць, сілаў было замала. Ці дрэва трапілася занадта цяжкае. Выснова: камель дрэва сапраўды ўбілі ў нару. Толькі навошта? Не прасцей было б, калі ўжо так не трывалася знішчыць род гэтай ваўчыцы, проста падпаліць нару, закідаўшы яе саломай ці галлём? Навошта падобныя выдасканаленні?..

Назіраючы за патугамі чалавека, ваўчыца, відаць, зразумела, што яму неабходна дапамога. Яна прапанавала свае паслугі, устаўшы наперадзе. Я схопіў яе за хвост і крыкнуў: «Давай!».

Цяліцы абодвух напружыліся да мяжы. Ваўчыца завывала ад болю ў хвасце, я закрываў, каб не чуць храбусценне ўласных костак і шыпенне вен, якія ўспушыліся ад напругі. Але агульныя высілкі каштавалі таго. Дрэва неахвотна, аднак паддалася зацягасці і жаданню выцягнуць яго з нары.

З радасным віскам і піскам пярэра ваўчанят высыпаліся са змушанага зняволення. Бегма кінуліся да матулі, якая па чарзе аблізала іх, прыціскаючы лапай, каб не круціліся. Я ж паваліўся на калені і дыхаў. Набіраўся сіл. Ваўчыца падышла да мяне, скончыўшы з дзіцянятамі ніхто з іх не папакутаваў, лізнула і мяне. Правяла языком ад падбародка да скроні. Дзякавала, мабыць, такім чынам.

— Я ў парадку, — прахрыпеў я і палез за цыгарэтамі. Ваўчыца незадаволена чмыхнула. — Добра, не буду пры табе, — прыбраў рукі ад кішэні, дзе быў пачак, сеў на снег, выцягнуўшы ногі, і прыхінуўся да пераможанага дрэва.

У тую ноч я і пасівеў.

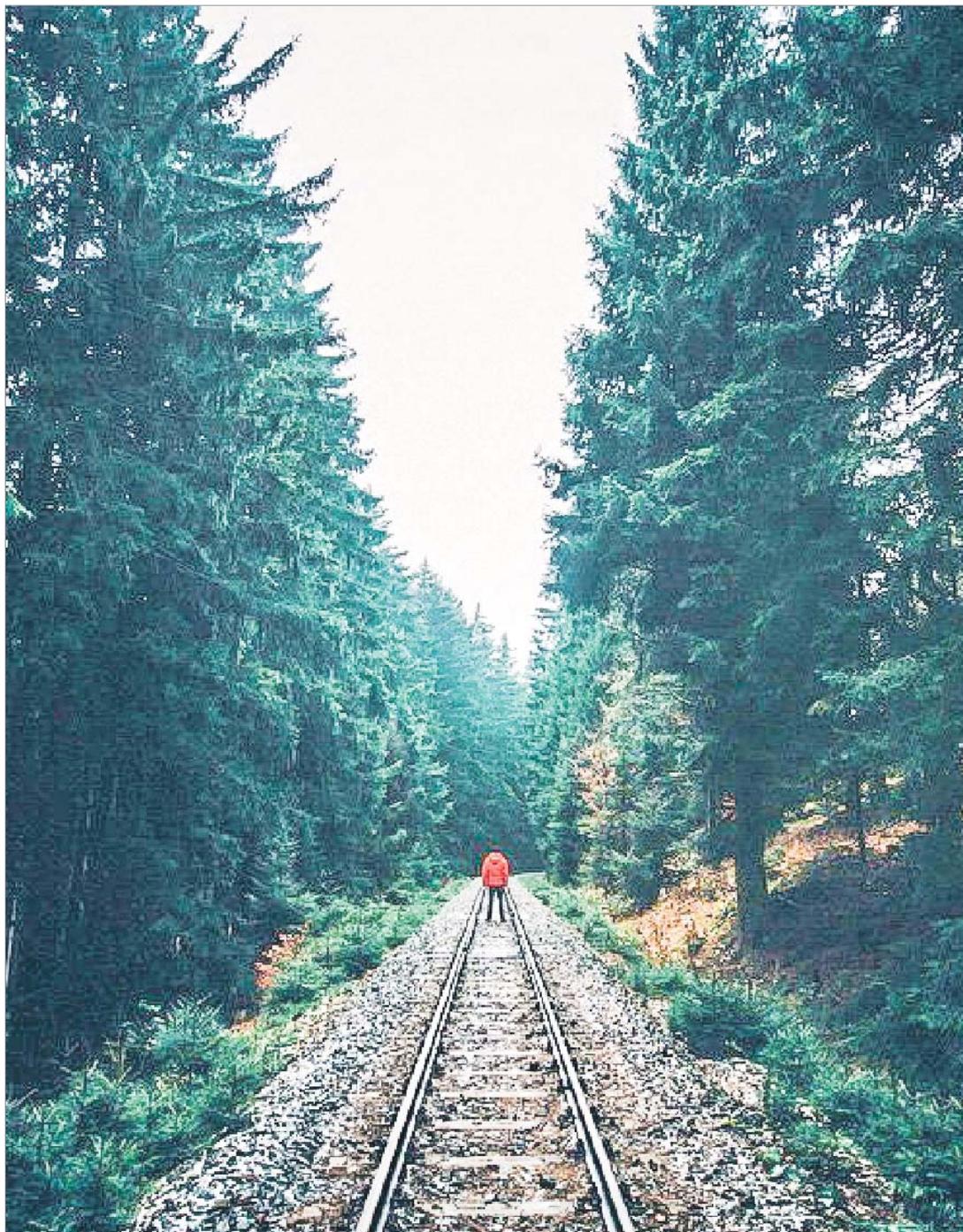
Дасюль здрыганаюся, калі ўздаваю той выпадак, у які б ніколі не паверыў, калі б тое адбылося не са мной.

Ваўчыца з вывадкам праводзіла мяне да Смольні, дакладней, да ўказальніка на Смольню. Уяўляю, як гэта дзіка выглядала. Ваўчаняты белыя, гарэзуючы, наперадзе, ваўчыца ішла побач са мной з аднаго боку, кульгавае ваўчаня з другога перабірала лапкамі. Яны ўсе дакладна ведалі, хто яны, а хто я. Таму палёжку я адчуў, толькі калі мы развіталіся. Ваўчыца яшчэ раз кінула, маўляў, дзякуй табе, добры чалавек, але далей нам не па дарозе, і разам з ваўчанятамі сіганула ў лес.

Мае ногі раптам падкасіліся, быццам іх скасілі, як траву, калені заслупаліся ў снезе, чамусьці пацякі палі слёзы, рука пацягнулася па цыгарэты.

ВАЎЧЫЦА

Апавяданне

«ПАЛЕССЕ РОДНАЕ — ЛЮБОЎ МАЯ І БОЛЬ...»,

альбо Письменнік, які не саромеецца быць вясковым

Да 50-годдзя Уладзіміра Гаўрыловіча

Палессе — самабытная, нібы цалкам асобная краіна. Тут у кожнай крыніцы, ракі і возера свая мелодыя. Тут месцяцца «рай святы» (А. Бандзюк) і «самой гісторыі пласты» (К. Кашэвіч). Багатая тутэйшая зямля і літаратурнымі талентамі. Адзін з яе ўраджэнцаў — празаік і публіцыст У. Гаўрыловіч, што з радасцю ўспрымае вызначэнне сябе як «вясковага пісьменніка».

І ва ўласна мастацкай прозе, і ў публіцыстычных і дакументальных жанрах У. Гаўрыловіч часта звяртаецца не толькі да праблем сённяшняга жыцця, але і да перажытага нашым народам у ранейшыя часы. Такі падыход да першаматэрыялу абумоўлены непахіснасцю аўтарскага пераканання: «Ведаць гісторыю роднай зямлі — ведаць сябе». Пісьменніка цікавіць даўніна і фальклор, архітэктура і археалогія роднага краю, наогул уся яго матэрыяльная і духоўная культура. Напрыклад, тураўскія саркафагі і славытыя крыжы, што растуць на мясцовых могілках. Або заснаванае на рэгіянальным матэрыяле і апрацаванае самім празаікам паданне пра ўзнікненне дзіўнага Князь-возера і рыбы-краснапёркі ў ім (раман «Забранае шчасце»). Ці легенда пра паходжанне назвы роднай вёскі Вотчыны-Вятчын (рамантычная аповесць «Анёлак мой, Анёлак...»), якую многа гадоў ахоўвала пабудаваная некалі і спаленая яшчэ да рэвалюцыі драўляная царква. На яе месцы пазней вырасце бяроза, што набудзе ў народзе сакральную місію святага аб'екта. «Вернецца царква — вёска будзе абароненая ад усіх нягод, а не будзе царквы — рана ці позна знікне. Таму людзі на гэтым месцы і моляцца Богу, просяць яго, каб вёска не знікла, каб яе людскі род не перапыніўся».

Матыў вытокаў, непарыўнай павязі сучаснасці з мінулым роднага краю, гістарычнай памяці як умовы захавання яго нацыянальнай непаўторнасці рэалізуецца аўтарам у кнізе нарысаў «Жыватворная крыніца Жыткавіцкага краю» (2004). Пра вядомых і спагядлівых людзей Палесся, выбітных землякоў Жыткаўшчыны (а сярод іх былыя франтавікі, настаўнікі і хлебаробы, святары, народныя спевакі, майстры і мастакі, скульптары і разьбяры), апавядае аўтар у розных па жанравых адзнаках творах цыкла «Паяднаныя з зямлёй» (1998 — 2005), што пазней увойдзе ў кнігу публіцыстыкі «Крокі па роднай зямлі» (2005). Трагізмам зместу, вялікай пошукавай працай, працудым суперажываннем болю і незагойным ранам суразмоўцаў уражае прывесчаная маладым землякам, ахвярам Афганскай вайны, дакументальная аповесць-плач У. Гаўрыловіча «Памятаць, каб жыць» (1997 — 1999), што ўпершыню была надрукавана ў зборніку «Споднія яблыкі» (1999).

Акрамя таго, пісьменнік — аўтар дзвюх п'ес, што былі пастаўлены на школьных сценах Гомельшчыны і пазней апублікаваны ў калектыўным зборніку «Паслядоўнікі Макаёнка. Айчына ў душах і сэрцах» (2016). Першая з іх — «Маленькая каралева Еўдакія Тураўская» (2007) — мае ўласна гістарычную аснову і вяртае чытача да падзей канца XI — пач. XII стст., часу, калі Тураўская зямля ўсяляк імкнецца захаваць самастойнасць, незалежнае ад суседзяў існаванне ў няпросты час палітычных інтрыг і адкрытага змагання кіеўскіх і польскіх князёў, іх спадчыннікаў за ўладу. Другая — «Адкрыў сваё сэрца» (2010) — уздымае праблему выжывання людзей на вайне, выпрабавання глыбіні іх пачуццяў у экстрэмальных умовах і драматычных абставінах. Пасля пэўнай дапрацоўкі змест гэтага твора быў уведзены аўтарам у падзейную канву рамана «Цяпло маладзіка».

Надзвычай каштоўным выданнем стаў альбом «Тураўская рапсодыя» («Чатыры чвэрці», 2016 г.), аўтарам ідэі і тэксту якога з'яўляецца У. Гаўрыловіч. Сёлетні год павінен стаць для пісьменніка асабліва запамінальным, бо рыхтуецца да друку яго рамання трылогія «Палешукі». Яе змест склалі раман «Забранае шчасце», аднайменная другая частка, што раней не друкавалася, і раман «Тут твае карані», заснаваны на перапрацаванай у 2017 г. аповесці «Глыбокія карані» (1999). Увойдзе

ў кнігу і новая аповесць празаіка «Краіна Валодзькава».

Творы У. Гаўрыловіча вылучаюцца вострай і актуальнасцю сацыяльнай і маральна-этычнай праблематыкі, выверанасцю і займальнасцю сюжэтнага дзеяння, дакладнасцю назіранняў і асобных дэталей, арыгінальнасцю стылю, пранікнёным адчуваннем лексікі і сінтаксісу роднай мовы, яе палескага дыялектнага варыянта праз выкарыстанне трапных выказванняў (*супыніць душу; у барыню гуляць; кропля да кроплі; трасецца, як дзічка на выгане; на сухі лес, на цёмныя воды; як рах на гарышчы свісне; распрагацца, нібы кабыла з аглобляў і інш.*), свежых, «незацёрханах» слоў і іх адметнага вымаўлення (*камака, бражнік, мучанкі, баламуць, крапач, узножыцца, ухаджорыцца, зацэкацца, нацюкацца, скаліцца, анігаткі, сястро, хумалітарка і інш.*).

Ужо ў напісаным аўтарам-пачаткоўцам нельга было не заўважыць удумлівага асэнсавання ўнутранага свету асобы, тонкага адчування чалавечай душы і адпаведнай перадачы самых дробных зрухаў у ёй. Бадай, першым пра псіхалагізм У. Гаўрыловіча загаварыў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь У. Саламаха, рыхтуючы да друку яго кнігу ранніх апавяданняў «Споднія яблыкі». Дзякуючы таленавіта ўвасобленай у творах надзеі «на дабро сярод людзей» (У. Саламаха), сустрэчнаму руху ў кірунку да сваіх герояў і адзінадушы з лепшымі з іх аўтару ўдаецца дасягнуць эфекту сумеснага перажывання, непасрэднай прысутнасці ў мастацкім тэксце. Мабыць, вынікае гэта з плённага шматгадовага суседства журналісцкага і ўласна літаратурнага досведу ў лёсе мастака.

Думаецца, менавіта па гэтай прычыне лепшыя з апавяданняў У. Гаўрыловіча, а гэта «Агледзіны», «Даўні сон», «Споднія яблыкі», «Карміцель», «На мяжы», «Вяртанне бацькі» ды іншыя, не згубіліся сярод багатых наробкаў малай эпічнай формы ў сучаснай літаратуры і працягваюць выклікаць цікавасць у чытачоў. Вострыя сацыяльныя праблемы ў іх, бо «нялёгка сёння жыццё вясковае», «людзі баяцца боль свой выказаць адкрыта...», ураўнаважваюцца роздумамі пра трывалыя сямейныя каштоўнасці, маральна-этычныя і аксіялагічныя прывычкі. Побываючы дэталізацыя часта выступае пераходнай прыступкай да разваг пра спрадвечнае; прыгальтанная вабнасць жыхароў палескага рэгіёна ў іх гарманічным суіснаванні з людзьмі і наваколле — падставай для выяўлення ў іх спецыфічных рыс нацыянальнага характару і агульначалавечых вартасцей.

Яшчэ больш магчымасцей для паспяховага ўвасаблення вострапраблемных і шырокіх па ахопе жыццёвага матэрыялу творчых задум, плённай рэалізацыі разнастайных прыёмаў псіхалагізму, прынцыпаў падзейна-кампазіцыйнай арганізацыі тэкстаў і моўнага майстэрства адкрыла для У. Гаўрыловіча буйная эпічная форма. Арыентацыя пісьменніка-сучасніка на традыцыі класічнага нацыянальнага рамана, як і дэталёвае веданне мастацкіх тэкстаў, валоданне прафесійнымі навыкамі іх літаратурнааўчага аналізу, заўжды хавае ў сабе небяспеку ў нечым паўтарыцца, тэматычна ці стыльва супасці з папярэднікамі, так або інакш выклікаць алузіі з іх вобразным светам і выяўленчымі сродкамі, спосабамі сюжэтабудовы і характарастварэння (скажам, з тымі ж Іванам Мележам, Якубам Коласам, Кузьмой Чорным і іншымі). Іншы раз узнікае ўражанне, што аўтар свядома кідае выклік пагрозе ўзнікнення магчымых перазоваў, цалкам упэўнены ў тым, што ў любым выпадку зможа застацца арыгінальным. Але дзеля аб'ектыўнасці адзначым, што не заўжды такі эфект непаўторнасці сучасным пісьменнікам бездакорна дасягаецца і дарэшты вытрымліваецца.

Уладзімір Гаўрыловіч.

Фота Кастуся Дробова.

Спынімся больш дэталёва на адным з лепшых раманаў У. Гаўрыловіча «Забранае шчасце» (2000 — 2005). Яго змест складаюць напісаныя ў розны час аповесці «Хмары над хатамі» (1999 — 2000), «Дзе ты, доля?» (2001), «Дзікая завая» (2001) і «Плата за каханне» (2003 — 2005). Падзеі ў творы адбываюцца на жыткавіцкім Палессі, каля балотнага Князь-возера, у час карэнных грамадскіх пераменаў, звязаных з калектывізацыяй. У пасляслоўі да рамана празаік падкрэслівае думку пра тое, што ў гэтага часу была свая неаспрэчная праўда, «якая вяла да трагічнай, непазбежнай гібелі адных, не згодных з сістэмай ці не паспешных да яе прыстасавання, і маральнай — немінучай, не менш страшнай, ракавой, якая паклала адзнаку на дзясяткі гадоў наперад, пагібелі другіх, хто выбару інакшага, як падначаліцца, не бачыў». У працэсе несупыннага дзеяння гэтага механічнага, бяздумна запушчанага і безаглядна жорсткага ў адносінах да сваіх ахвяр сацыяльнага калаўрота-сістэмы паступова змешваліся і змяняліся прыныцы, ідэалы, мэты, сама чалавечая сутнасць. І ў выніку адбылося самае страшнае: «Ашалелая, безразважная лютасць усё больш захоплівала, змярцвяла душы людскія».

Няма падстаў сумнявацца ў слушнасці высноў пісьменніка. Сапраўды, кожную эпоху ці яе асобны перыяд характарызуюць свае праўда і крыўда, віна і пакаранне (шыры: вінаватыя і пакараныя), свае законы і беззаконне, свая плата за вернасць і здраду, ацалелае жыццё і ўкрадзеную долю, радасці і гора. І тое, наколькі гэтага гора можа быць многа, якім пякучым і невыносным яно бывае, добра адчулі на сабе, лёсах сваіх родных палешукі — героі «Забранага шчасця» У. Гаўрыловіча.

Прынамсі, менавіта так здарылася з героямі яшчэ аднаго рамана У. Гаўрыловіча «Цяпло маладзіка». Толькі ці не позна?.. Над гэтым шматпланавым творам з некалькімі разгалінаванымі вострасюжэтнымі лініямі і драматычнымі калізіямі, якія настолькі багатыя на нечаканыя і адначасова рацыянальна вывераныя завязкі і вырашэнні, што цалкам маглі б прэтэндаваць на права быць увасобленымі ў асобных мастацкіх тэкстах, празаік працаваў цягам 2006 — 2008 гг. У скарочаным варыянце раман друкаваўся ў часопісе «Польмя», кнізе «Вяртанне» (2008), асобным выданнем выйшаў у 2013 г. (серыя «Бібліятэка СПБ»). Да месца будзе адзначыць, што спалучэнне розных часавых пластоў у межах адной эпічнай структуры складае ўстойлівую адзнаку айчыннай прозы апошніх дзесяцігоддзяў. У гэтым пераконваюць асобныя творы І. Шамякіна, І. Навуменкі, А. Кудраўца, В. Карамазова, В. Казько, Л. Рублеўскай, Ф. Сіўко, А. Федарэнкі ды іншых вядомых празаікаў.

Вядома, што кожны, хто аднойчы ўзяўся за пяро, выношвае мару стаць сапраўдным пісьменнікам ці хоць бы аўтарам аднаго выдатнага твора. На ўвасабленне такой задумы, пры ўсім аб'ектыўным разуменні вартасцей ужо здзейсненага, але і не менш пякучым адчуваннем недамоўленага, не без падстаў спадзяецца і У. Гаўрыловіч. Найперш празаік марыць стварыць «Самы праўдзівы раман на свеце. Пра бацькоў, пра іх і сваё жыццё». Няма сумненняў у тым, што сёння пісьменнік максімальна наблізіўся, у тым ліку, як ні горка гэта прызнаваць, і праз складанасці жыццёвага і літаратурнага досведу, да стварэння такога ўзроўню сацыяльна-псіхалагічнага палатна пра сябе і свой род, загадкавых палешукоў і Палессе, усю Беларусь. А гэта значыць, абавязкова здолее годна здзейсніць задуманае.

Вольга ШЫНКАРЭНКА,
доктар філалагічных навук, прафесар кафедры
беларускай літаратуры Гомельскага
дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны

Эквілібрыстыка педагогікі,

альбо Ці зацікавяцца школьнікі беларускай літаратурай?

Пытанне, вядома, некарэктнае, бо ведаеш? Нават выдатнікі не могуць пахваліцца, што сапраўды ведаюць, чаму Якуб Колас напісаў «Новую зямлю», навошта Наталка забіла Машэку ў «Магіле льва» Янкі Купалы альбо якія былі сапраўдныя прычыны вялікай папулярнасці кнігі Францішка Багушэвіча?

Часта праводжу перад школьнікамі своеасаблівыя тэатралізаваныя ўрокі па беларускай літаратуры. Гледачы трапляліся розныя: упэўненыя, што Янка Купала і Якуб Колас — родныя (калі не сямскія) браты. Былі такія, што не маглі назваць ніводнага паэта ці празаіка (нават згаданых «братоў» Купалу-Коласа). Але і для самых абазнаных большасць беларускіх пісьменнікаў злівалася ў адну шэра-невывразную масу.

У школьнай праграме шмат напісана прыгожых, педагогічна-правільных слоў пра тое, як той ці іншы верш, урывак з рамана альбо апавяданне павінны абуджаць патрыятычныя, гуманістычныя пачуцці ў школьнікаў. Павінны. Але ж пакідаюць, зазвычай, аб'якавымі.

А каб не пакідалі, трэба хаця б адказаць перад дзецьмі на пытанне: чаму ўсё ж такі Якуб Колас напісаў гэты, Кажуць са словамі Алеся Адамовіча, «першы ў гісторыі нашай літаратуры рамана ў вершах»? Вялікая любоў і замілаванне да роднага краю? Жаданне даць свайму народу тое, чаго ён не меў, «энцыклапедыю сялянскага жыцця»?

Нічога падобнага! 26-гадовы Канстанцін Міцкевіч не мысліў такімі высокімі, «правільнымі» катэгорыямі. Як вядома, за ўдзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе яго пасадзілі ў турму. Каханая аб'яцала чакаць, але ўжо праз некалькі дзён сказала, каб ён пра яе забыўся, бо знайшла шчасце з іншым. Што рабіць у такой распачнай сітуацыі, каб не звар'яецца ад гора? Правільна — ратавацца творчасцю. Здрада падступнай жанчыны стала прычынай напісання «Новай зямлі!» Ці павінны ведаць пра гэта школьнікі? Безумоўна. І лепей за ўсё з класа 9-10-га, калі яны пачынаюць сутыкацца з такімі ж праблемамі (першае каханне, здрада). Акрамя таго, яны за сваюць неабходны жыццёвы ўрок: вельмі карысна, калі вас кідаюць каханая, — з вялікага адкажу можа нарадзіцца шэдэўр літаратуры.

«Паўлінка» Янкі Купалы будзе блізкай тым школьнікам, бацькі якіх любяць чыніць сваім дзецям услякія неапраўданыя забароны. Дарэвалуцыйная

Падчас сустрэчы з 10-м класам гімназіі № 50 у бібліятэцы імя Астроўскага.

творчасць песняра ідэальная для Эма і Готаў. Калі ў вашым класе ёсць такія вучні, то яны належным чынам ацэняць радкі з верша «У ночным царстве»:

*Скрытыць трухляцінай асіны,
Над курганамі звяр'е вые...
Гасцінцам, церневай нуцінай,
У ёрмах, скованы, скацінай
Ідуць нябожчыкі жывыя.*

*Ідуць, ідуць... Сярод пустыні
Хрусьцяць надломаныя косці,
І качанеюць ногі ў ціне,
І чахнуць вочы ў павуціне,
А шлях — як точаныя восці...*

У Янкі Купалы такой хорар-паэзіі хапае. Матыў зомбі-апакаліпсісу яму блізкі. Акрамя таго, калі Якуб Колас, як сапраўдны рамантик, уцякаў ад трагедыі каханна ў ідэальны свет «Новай зямлі», то ў Янкі Купалы асноўная тэма ранняй творчасці — *femme fatale*, якая прыводзіць мужчыну да пагібелі. Кожны старшакласнік, які абвострана рэагуе на рэчаіснасць, знойдзе адказы на многія свае балючыя пытанні, чытаючы нервовага і непрыхаванага ў сваіх пачуццях паэта. Тады і ў Наталцы, якая «ўтапіла ў шыі Машэкі нож», гэты юнак пазнае тую, што кінула яго дзеля аднакласнікаці, яшчэ горш, якога першакурсніка. Дарэчы, творчасць Янкі Купалы на занятках было б вельмі цікава разглядаць

поруч з мастацтвам Вінцэнта Ван Гога. Эмацыйна яны вельмі блізкія.

А чаму можна навучыцца ў такога вонкава закрытага і прагматычнага ў творчасці Францішка Багушэвіча? Менавіта яго прагматызму.

«Дудка беларуская» была адной з самых папулярных у нас кніг на пачатку XX стагоддзя. Будучы дыктатар Польшчы Юзаф Пілсудскі прывозіў яе кантрабандай не проста так. Школьнікі, магчыма, ведаюць, што Багушэвіч першы сярод нашых пісьменнікаў у сваёй легендарнай прадмове геаграфічна абазначыў межы Беларусі задоўга да таго, як яна набыла дзяржаўную незалежнасць. Але ёсць яшчэ адзін важны момант: усе наступныя нашы літаратары вучыліся ў Багушэвіча той важнай асаблівасці, без якой ніводзін пісьменнік не зможа дамагчыся поспеху — веданню сваёй аўдыторыі.

Францішак Багушэвіч быў першым сярод айчынных літаратараў, хто пачаў пісаць для канкрэтнага чытача. Усё ў яго кнігах: лексіка, пабудова фразы, стыль, эмацыйнае і сэнсавое налагаўненне — падпарадкавана аднаму — быць як мага больш цікавым, займальным і зразумелым менавіта для абранай аўдыторыі. Калі б ён пісаў па-беларуску для тагачасных арыстакратаў, яго б ніхто не чытаў; калі б пачаў прыдумляць зай-

мальныя раманы па-польску ці па-руску, яны б пасля яго смерці забыліся, бо падобнага хапала. Багушэвіч зразумеў, што, каб створанае засталося, трэба пісаць для масавага чытача — сялян, — і не памыліўся. Ён геніяльна вылічыў сваю аўдыторыю і таму застаўся ў гісторыі літаратуры. Таму, калі вашыя школьнікі мараць стаць паспяховымі пісьменнікамі, менеджарамі, прадзюсарамі, ім будзе цікава вывучыць досвед Багушэвіча, бо, паўтаруся, аб'якавыя кнігі Пілсудскі кантрабандай бы не правозіў.

Заўсёды, калі выступаю перад школьнай аўдыторыяй, прыходжу да высновы: юным слухачам і гледачам важна тлумачыць: нашыя класікі сталі вялікімі не толькі таму, што дыдактычна пісалі пра сваю любоў да мовы, Радзімы, матулі. Кожны з іх стварыў свой унікальны, смелы, дзёрзкі і непаўторны свет (які не заўсёды можна разгледзець у вузкай прасторы школьнай праграмы). Кожны з класікаў кахаў, сварыўся з бацькамі, пакутаваў ад здрады, бунтаваў, баяўся, злаваўся, плакаў — перажываў тыя ж эмоцыі і рабіў памылкі, што і сённяшнія дзеці. Зрабіць так, каб сучасныя падлеткі ўбачылі ў Коласе, Купале, Багдановічы, Броўку, Караткевічы блізкіх сабе людзей, сваіх саюзнікаў, па-новаму адкрылі для сябе напісанае імя, — хіба не займаюць задача для педагога?

Нашыя пісьменнікі заслугоўваюць таго, каб пра іх разказвалі, як пра кіназорак, дзе яркая біяграфія пераплітаецца з не менш яркай прозай і паэзіяй. Прытым у любога класіка можна знайсці і адпаведныя цікавыя факты і творы. Кожныя заняткі тады ператворацца ў найцікавейшы спектакль, дзе вучні будучы не пасіўнымі слухачамі, а актыўнымі ўдзельнікамі.

Паэт Алесь Наўроцкі (яго, на жаль, няма ў школьнай праграме) пісаў пра сваю любоў да цыркавай паэзіі: «Паэзія /.../ гэта яшчэ і цырк. /.../ Цырк — гэта — мастацтва акрабатарыкі, эквілібрыстыкі, жангліравання, дрэсіроўкі жывёл... А што, калі слова ператварыць як бы ў сабакку і прымусіць яго гаўкаць? Ператварыць у слана і прымусіць гэтага слана пад рытм музыкі дырыжыраваць? Аказваецца, са словам можна зрабіць усё...»

Гэта было напісана ў брэжнеўскія часы, калі паэта стамляла дэкларатыўная, беспачуццёва-камсамольская паэзія сучаснікаў. Ён хацеў святла, па-шагалаўска яркага, чыё святло, энергія і напор ажывілі б нашу паэзію. Сёння важна, каб такое свята прыйшло на ўрокі беларускай літаратуры.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

ФЭНТЭЗІ

СА СЛАВЯНСКІМІ ІМЁНАМІ

«Каханне» — шостая кніга Валянціна Маслюкова з цыкла «Нараджэнне чараўніцы», якая выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда». Аўтар вызначыў жанр свайго твора як казачны рамана, хоць для чытача гэта славянскае фэнтэзі. Калі людзей сустракаюць па вопратцы, то «Нараджэнне чараўніцы» апранулі як след.

Гісторыя пачынаецца на беразе мора, куды пасля шторму вынесла цяжкі і вялікі куфар. Але ў ім былі не золата і каштоўнасці, а ўсяго толькі дзяўчынка-немаўлятка. Браты Поплева і Хмарка не ўсведамлялі, што знайшлі сапраўдны скарб. Бо з немаўля вырасла прыгажуня-чараўніца з залатымі валасамі. І імя ёй далі адпаведнае — Залацінка. Каханне паміж прынцам Юліем і галоўнай гераіняй правяраецца на трываласць мноствам выпрабаванняў, як і належыць у казцы. Праўда, часам ствараецца ўражанне, што аўтар зусім не спачувае сваім героям: занадта шмат выпрабаванняў і жахаў выпала на іх долю. Яны прайшлі праз здраду, смерць

блізкіх, хлусню, вайну, паклёпы злодзеяў, палацавыя інтрыгі...

Фальклорны стыль дазволіў аўтару напоўніць выкарыстаць усе казачныя прыёмы, стварыць каларытных герояў і надзяліць іх выключнымі здольнасцямі, а таксама выкарыстоўваць састарэлыя словы ў іх першапачатковым значэнні. Напрыклад, улюбёны антычны прыём «страчанага дзіцяці». Залаты колер валасоў галоўнай гераіні нагадавае казку пра «Золатавалоску», а выкінуты куфар — бочку з маці і маленькім сынам з казкі Пушкіна пра цара Салтана.

Але ў гісторыі Валянціна Маслюкова прысутнічае і рэалізм. У жыцці людзі не проста добрыя ці злыя. Персанажы кнігі таксама не дзеляцца на герояў і злодзеяў. Станоўчыя героі памыляюцца і здзяйсняюць учынкi, якіх у далейшым саромеюцца. Адмоўныя персанажы здольныя на ахвяры і высакароднасць. І ўсім без выключэння даводзіцца стаць мацнейшымі, проста для таго, каб выжыць. Нават Залацінка хаваецца, уцякае, палохаецца, сумняваецца. Здавалася б, галоўная

гераіня, чараўніца і... баіцца? Але ў яе няма настаўніка, як у казках, таму яна ўсяму вучыцца сама, на ўласным досведзе і памылках. Вось і адбываецца, што, з аднаго боку, усё, як у жыцці, а з другога — як у казцы.

Шэсць кніг апавядаюць пра дзяўчынку-сіротку, якая валодае незвычайнымі здольнасцямі, пра прынца, які трапіў пад кантроль звар'яцелага навукоўца і забыўся родную мову, пра падступную царыцу-ведзьму і хітрага царадворца. І ўсе яны жывуць у краіне Славаніі. Адметна тое, што ў кнігах няма ні зместу, ні раздзелаў, ні частак. Бо гэта бесперапынная, суцэльная, злёгка забытая гісторыя пра станаўленне вялікай княгіні і чараўніцы Залацінкі. Менавіта ў гэтым і загадка назвы кнігі: нараджэнне — гэта не толькі з'яўленне на свет, але яшчэ і

станаўленне.

Не сакрэт, што ў канцы казкі героі будуць жыць доўга і шчасліва, прынец выратуе прынецсу, цмок будзе пераможаны, а зло — пакарана. Гэта няўхільны закон любой казкі. Таму, калі аўтар робіць выгляд, што дастае туз з рукава і заканчвае твор прадказальным сюжэтным паворотам, чытач можа адчуць сябе крыху падманутым.

Марыя ШЧЫПАНАВА

Ірына Пякусава-Буркоўская «Стары дом», 2017 г.

Дар'я Бунеева «Вандроўка», 2012 г.

Наталля Яўгелеўская «Стары горад. На Нямізе», 2001 г.

ЗНАКАВЫЯ АДКАЗЫ

Пра гісторыю і сучаснасць Мінска — у творчым увасабленні

У мігусні святочных падзей не страціць тонкую сувязь з мінулым горада, які мае сваю памяць: яна можа быць як агульнай, так і персаніфікаванай. Пра гэта сведчыць маштабны рэспубліканскі выставачны праект у Палацы мастацтваў «Стольнае месца», прысвечаны Мінску.

Праз аднасць

Задума Беларускага саюза мастакоў дала плён. Людзі на выстаўку не тое, што ідуць — спяшаюцца паспець паглядзець на шматгранны, утульны Мінск. Праект аб'яднаў мастакоў розных пакаленняў: масцітых аўтараў, маладых творцаў, студэнтаў і выпускнікоў мастацкіх навучальных устаноў. Здавалася б, такім падыходам у праектах, якія арганізоўвае саюз, глядач ужо не здзіўляецца. Але ў кантэксце тэмы горада ён выйгрышны: у кожнага пакалення — свой Мінск. Гэта і прыцягвае глядачоў у Палац мастацтваў.

— Значэнне мае не столькі сама дата, якую мы сгуадзім з Мінскам, а ў цэлым час, які адбіўся на лёсе горада і яго жыхароў, — адзначыў намеснік старшыні

Беларускага саюза мастакоў Леанід Хобатаў. — Канцэпцыя мастацкага праекта — у тым, што кожны мастак спрабуе адказаць на архіскладанае пытанне: «Што такое горад?». Аўтарам трэба было ўвайсці ў тэму, адказаць на яе, знайсці рашэнне і пластычны ход. Вакол горада замацавана гістарычнае і фарміруецца сучаснае інфармацыйнае поле. На нашай выстаўцы аўтары адказвалі на пытанні стратэгічныя, вечныя, на якія рана ці позна павінен даць адказ любы чалавек. Успомніце многія сітуацыі, калі гісторыя складвалася вакол драм, трагедый, літаральна прарастала скрозь попел. Сёння пра гэта часам забываюць, але па сутнасці нічога не змянілася, усё мінулае — побач. На гэтым грунтуецца наш мастацкі падыход.

Экспазіцыя ўключае жывапісныя, графічныя работы, скульптуру, мастацкае фота і дэкаратыўна-ўжытковое мастацтва. У кагосьці Мінск гістарычны, у кагосьці звязаны з дзяцінствам і роднай кватэрай, а хтосьці бачыць горад у людзях. Але шэраг аўтараў звязваюць горад з летапіснай Нямігай і лічаць яе сімвалам горада.

— Гэта вялікая гісторыя пра дарогі Мінска, — падкрэсліў Леанід Хобатаў. —

Сёння трэба шукаць і даваць адказы праз новыя сімвалы, знакі. Выстаўка дала магчымасць аўтарам выказацца, пры

гэтым рухаючыся не ў адной паралелі, а паказваючы рознае ўспрыманне і розныя праявы любові да горада. Практычна ўсе сучасныя работы былі створаны спецыяльна да нашага праекта. Ёсць творы гістарычныя, а ёсць работы мэтраў, якія нібыта шмат гадоў таму прадчувалі, якім будзе горад. Але ў асноўным выстаўка — жывы адказ, рэакцыя на сённяшні дзень.

Праз вобраз

Сталіца — яшчэ і спосаб фарміравання будучыні: праз мастацтва. Напрыклад, многія маладыя мастакі імкнучца адлюстраваць сталіцу як найбуйнейшы еўрапейскі горад, на пляцоўцы якога разгортваюцца падзеі сусветнай важнасці. Ёсць жа аўтары, якія новую гісторыю Мінска разумеюць з пункту гледжання развіцця нанатэхналогій, і гэта вельмі цікавы падыход. Напрыклад, мастачка Дар'я Бунеева бачыць горад як вялікі тэхнічны механізм, які аб'ядноўвае будынкі, дарогі, адкрытыя пляцоўкі, а кераміст Таццяна Мальшава прыдумала Мінску не толькі форму, але і колер. Мікалай Апіёк дэманструе Мінск праз музыкаў і кампазітараў, якія падарылі краіне ўнікальную музычную спадчыну. А майстар па тэкстылі Ларыса Густава разумее Мінск як сад у квецені.

Вельмі арганічны і лірычны атрымаўся фатаграфічны праект, ад якога душа пачынае радавацца: фотамастак Надзея Дзегцярова здолела захапіць нават не духам, а пахам горада. Бывае так, што аглядаючы мастацкі твор, здаецца, што ты нібыта сам прысутнічаў пры стварэнні работы ці на падсвядомым узроўні пачынаюць працаваць успаміны, звязаныя менавіта з адлюстраванымі мясцінамі...

— Сёння для сучаснага мастацтва вельмі характэрна, нават тыпова задаваць пытанні і пакідаць іх унутры твора нявырашанымі, — расказвае Леанід Хобатаў. — Гэта робіцца наўмысна, для таго, каб сам глядач знайшоў рашэнне. Калі мастак умее правільна задаць пытанне, то ён атрымлівае і філасофскае напаўненне, тэму, стварае правакацыю ў добрым сэнсе. Аднак ёсць і такая праблема: сёння модна пераглядаць гісторыю пад сябе. І гэты момант быў адзіным крытэрыем, па якім работы на выстаўку не прымаліся. Наша гісторыя замацаваная памяццю, парушыць яе — значыць здрадзіць гэтай памяці. Мастак не можа дазволіць сабе выйсці за рамкі духоўнага, маральнага кодэкса. Наша мэта — у тым, каб падчас прагляду выстаўкі глядач захацеў працягнуць тэму, застаўшыся з ёй сам-насам. Каб ён адчуў існае пачуццё, якое можа напаткаць, калі ў чалавеку ажывае памяць.

Вікторыя АСКЕРА

«Вялікая рыба», 1998 г.

РЭАЛЬНАЯ ФАНТАСМАГОРЫЯ, альбо Крылы за спінай Валерыя Славука

— Мастацкі праект прысвечаны майму персанальнаму юбілею. Так незаўважна час прабегае: не паспеў азірнуцца, а ўжо 70 гадоў! Спачатку думаў зрабіць невялічкую выстаўку апошніх работ у Акадэміі мастацтваў, але мне пашанцавала: прапанавалі зрабіць рэтраспектыву, што зараз не так проста: адны толькі рамы чаго варта, колькі яны каштуюць?!

Усё ж такі афорт цяпер — тэхніка рэдкая, таму ў зацікаўленых ёсць магчымасць зразумець асаблівасць гэтага жанру мастацтва на цяперашнім этапе. На мой погляд, апошнія работы горшыя за тыя, што былі раней, і ў гэтым ёсць адбітак часу. Думаю, лепшы час для мастацтва мінуў, таму і да творчасці цяпер бывае скептычнае стаўленне.

Калегі і сябры Валерыя Славука добра адгукаюцца і пра творчасць, і пра асобу мастака. Многія кажуць, што нават «нячысцікі» майстра валодаюць добрай энергетыкай. Сам творца абвясняе меркаванне, што яго персанажы навеяны асабістым тэмпераментам і характарам. Подкрэслівае: вобразы складваліся пасля чытання кніг. Аднак людзям, якім пашчасціла кантактаваць з Валерыем Славуком, складана паверыць, што яго ўнутраны мастацкі запал не адбіваецца ў творчасці.

Паколькі выстаўка рэтраспектыўная, то ў наведнікаў ёсць магчымасць прасачыць і прааналізаваць, як змянялася творчасць Валерыя Славука ў адпаведнасці з часам, якім чынам адбывалася трансфармацыя вобразаў. Сам жа мастак аналізуе этапы сваёй творчасці зрэдку і не адзначае асобныя перыяды, кажа, што ў кожным адрэзку жыцця — свая асаблівая эстэтыка:

— Я не раблю толькі сучасныя або толькі гістарычныя творы, у апошні час наогул дазваляю сабе рабіць тое, што прыходзіць у галаву. Як бачыце, люблю розныя падыходы да мастацтва. Зараз ува мне цэнзар больш строга, чым раней. У мяне ўсё пытаюць пра любімыя вобразы, а любімчыкаў няма: усе дарогі, і кожны з гэтых твораў, што на выстаўцы, — асаблівая гісторыя. Калі робіш твор, пражываеш з ім частку жыцця, а гэта як з чалавекам: за ўсё трэба быць удзячным.

Графіка Валерыя Славука патрабуе ўважлівага, удумлівага глядача, які ўслед за аўтарам зможа паглыбіцца ў фантасмагарычны, дзіўны свет. Так і мастаку важна атрымліваць увагу глядачоў, якія змогуць зразумець, што ён стварае па-сапраўднаму захапляльныя гісторыі.

...На афішы да выстаўкі змешчаны партрэт Валерыя Славука, зроблены фотамастаком Яўгенам Колчавым. Графік увасоблены задуменым, з шэрымі крыламі за спінай. Менавіта гэты партрэт перадае ўсю таямнічую і загадкавую сутнасць асобы Валерыя Славука.

Вікторыя АСКЕРА

Калі сустракаешся з кнігамі, якія ілюстравалі знакі-міты беларускі графік Валерыя Славука, то паглыбіцца ў цікавы загадкавы свет міфалогіі. Цяпер такая магчымасць прадстаўлена ў канцэнтраванай форме: у Палацы мастацтваў адкрылася юбілейная выстаўка майстра, дзе кожны глядач зможа ўбачыць знаёмыя сюжэты і вобразы ці ўявіць часам нерэальных істот.

Валерыя Славука валодае ўнікальнай якасцю — прыцягваць людзей. З гэтым чалавекам можна размаўляць пра што заўгодна, але любімай для майстра тэмай застаецца графіка. У юнацтва мастак нават не думаў, што яго жыццё будзе звязана з творчасцю, але ж сёння лічыць гэта галоўным падарункам лёсу. Выстаўка таксама стала падарункам, пра які, кажа Валерыя Пятровіч, можна было толькі марыць:

Тэатр і кіно — з'явы хоць і падобныя, але ў такой жа ступені розныя. Для актёраў гэта не перашкода: тэатральныя артысты лёгка пераходзяць у кінематограф, і наадварот. Іншая справа — ці атрымаецца ў іх дасягнуць на іншай пляцоўцы такога ж поспеху, як на сваёй? У Ігара Сігова гэта атрымалася: актёра ведаюць па ролях у тэлесерыялах і кінафільмах, у спектаклях «Адвечная песня», «Чайка» ды дзясятку іншых, па ўласных пастаноўках у якасці рэжысёра, былога дырэктара РТБД, а яшчэ — як першага беларускага кінаактёра, якому давалося ўбачыць на ўласныя вочы знакамітую цырымонію «Оскар».

— **Ігар, роляў у кіно ў вас вельмі шмат (каля 100), здаецца, нават больш, чым на тэатральнай сцэне. Што прыводзіць актёра тэатра ў кінематограф?**

— Калі я выпускаўся з ВНУ, у дыплومه было напісана «актёр драмы і кіно», то бок гэта мой прамы абавязак. Чаму не ўсе прыходзяць у кіно? Мяркую, гэта пытанне кшталту «падабаецца ці не», раней амаль усе ішлі працаваць у тэатры. Гэта сёння многія імкнуцца трапіць у кіно, і відэочна чаму: гэта выгадна з фінансавага боку. Апошнім часам заробкі і ў кіно паменшыліся, але калі параўнаць, то адзін здымачны дзень — паўмесяца працы ў тэатры. Вядома, гэта тычыцца актёраў з досведам. Я прыйшоў у кіно, калі яго яшчэ ў нас здымалі (маю на ўвазе вялікія мастацкія стужкі, а не серыялы). І прывяло мяне сюды менавіта жаданне і магчымасць самарэкламы: ёсць выраз «прачнуцца знакамітым». Памятаю свае першыя здымкі: тады мой ганарар складаў 5 долараў!

— **Вы здымаліся і ў серыялах. Ці лічыце гэта сур'ёзнымі кінарабамі?**

— Калі казаць пра серыялы, якія мне падаюцца якасна зробленымі, я б адзначыў першыя сезоны «Вуліцы разбітых ліхтароў» ці ўкраінскі «Слуга народу». Яны атрымаліся ўдалымі, хоць, вядома, і там ёсць недахопы. Серыял — гэта ў першую чаргу тэлевізійны праект, рознічы на масавага глядача, таму здымаецца вельмі хутка, сцэнарый прапісаны проста, нават схематычна. Словам, да гэтага нельга ставіцца як да сур'ёзнага кінатвора. Я і сам здымаўся ў серыялах і думаю, што нават у такіх праектах павінна быць ідэя: дзеля чаго ўсё гэта ствараецца?

— **Як лічыце, што трэба айчыннаму кіно, каб канкураваць з замежным?**

— Калі мы хочам выходзіць на міжнародны ўзровень, не трэба кагосьці капіраваць. Я ўпэўнены, што мы цікавыя сваёй самабытнасцю, а перагнаць Галівуд у тым, што яны прыдумалі, — немагчыма, яны ўсё роўна будуць лепш за нас валодаць англійскай мовай і здымаць баевікі. Я заўважыў, што ў амерыканскіх стужках зло заўсёды будзе пакаранае, нават калі гэта выглядае занадта ненатуральна, але герой павінен быць абавязкова добрым, правільным. У нашым кінематографе такога адчування, што сіла на баку зла, хоць часам гэта і выглядае інакш.

— **Якіх герояў вам падабаецца іграць больш?**

— Большасць маіх роляў у кіно — адмоўныя персанажы. І для мяне вышэйшы камплімент, калі глядач адчувае нянавісць да гэтага героя. Думаю, калі за актёрам бачаць у першую чаргу яго героя, то роля атрымалася. Вось толькі не ведаю, чаму актёрам, якія іграюць адмоўных персанажаў, не даюць узнагароды... Здаецца, толькі ў Хопкінса атрымалася: яны далі «Оскар» за стужку «Маўчанне ягнят». У асноўным жа слава дастаецца станоўчым героям! Артысты больш любяць іграць адмоўных персанажаў, бо гэта цікава з прафесійнага пункту гледжання: роля разнапланавая. Я, вядома, люблю ўсіх герояў, мае выкладчыкі казалі, што трэба шукаць станоўчае ў адмоўным і наадварот, тады героі будуць аб'ёмнымі. Вось, для прыкладу, Понція Пілата: неадназначная асоба ў гісторыі, тым больш датычная рэлігіі — наогул ува-сабленне зла. Але ці так гэта насамрэч? Ён тры разы намагаўся дапамагчы Іешуа. Усё залежыць ад таго, з якога боку паглядзець на героя: як на чыноўніка, які кіруецца абавязкам, ці як на чалавека?

— **Вы працавалі з айчыннымі і замежнымі рэжысёрамі. Ці адрозніваецца іх падыход да працы?**

— Я здымаўся з ірландскімі, фінскімі, японскімі і эстонскімі кінематографістамі, таму, безумоўна, магу адчуць розніцу. У нас на здымачнай пляцоўцы вельмі шмат лішніх рухаў, мігусні. Калі я працаваў над замежнымі карцінамі, то заўважыў, што там умеюць лічыць грошы ў тым плане, што час — гэта і ёсць грошы. Там не будучь спяшацца, але таксама і марнаваць час: няма лішняй хвіліны прастою, усё вельмі дысцыплінавана. Яшчэ мяне ўразілі іх паважлівыя адносіны да актёраў: за перапрацоўкі заўсёды плацяць, з актёрам раіцца, берагуць і шануюць. На жаль, у нас я такога не заўважыў. Нават узаемадзеянне актёра і рэжысёра ў заходнім кінематографе адрозніваецца: там не баяцца рэпэціраваць, спрабаваць і памыляцца, заўжды вітаецца ініцыятыва актёра, там прынята дыскутаваць і шукаць кампрамісы.

— **Кароткаметражная стужка «Дзверы», якая намінавалася на «Оскар», знятая на аснове адной з гісторый «Чарнобыльскай малітвы». Цяпер яна стала яшчэ больш каштоўнай, бо Святлана Алексіевіч атрымала Нобелеўскую прэмію па літаратуры. Што адчувае падчас працы над гэтым фільмам?**

СТОП, ЗНЯТА!

Акцёр Ігар Сігоў пра Галівуд, тэатр і Понція Пілата

Кадр з фільма «Дзверы» (рэж. Х. Уілсан).

— Са Святланай Алексіевіч упершыню сустрэўся, калі працаваў у РТБД, мы працавалі над спектаклем «Чарнобыльская малітва». Гэта быў нават не спектакль, а маналог лёсаў, які мы рэпэціравалі паасобку, то бок не чулі іншых герояў. Калі ж сабраліся разам і паслухалі маналогі адзін аднаго, гэта было нешта неверагоднае: мы дзяліліся перажываннямі і спрабавалі данесці трагедыю, бо складана было перадаць, што адчувалі нашыя героі. Пасля ірландскія кінематографісты і зрабілі паводле аднаго з эпизодаў «Чарнобыльскай малітвы» фільм «Дзверы». Дарэчы, там я іграў іншага героя, што ў спектаклі. А ўрываў са стужкі быў мне знаёмы, я ведаў яго на памяць, прычым разумеў сітуацыю: у мяне таксама ёсць дачка, я мог уявіць, што азначала б страціць яе. Стужку знялі за 7 дзён, адзін з іх мы правялі ў горадзе Прыпяць. Здымалі ў Зоне адчуждзэння, атмасфера была настолькі страшная, што некалькі гадзін здымачная група хадзіла ў цішыні і разглядала пусты горад. Тады яшчэ я пажартаваў, што гэта выдатны павільён для здымак кіно. Так, атмасфера адзіноты і смяротнай цішыні праследвала нас, але калі падумаць, што там таксама жылі людзі, калі паглядзець на іх прозвішчы на дзвярах пад'ездаў, то становілася больш спакойна. Мяне вельмі ўразіў момант, калі ўбачыў на прыступках разбіты раяль: гэта быў вобраз гуку сярод працяглага маўчання.

— **На «Оскары» вы адчулі атмасферу амерыканскага кінажыцця. Як яно адрозніваецца ад нашага?**

— Галівуд — гэта краіна кіно, там гэта не пусты гук, а сэнс жыцця. Тыя, хто там жыве, не проста любяць кінематограф — яны фанаты. І кінаіндустрыя таксама там працуе на глядача, якому надае шмат увагі. Іншае пытанне — наколькі важны для іх «Оскар»? Да гэтай прэміі па-рознаму ставяцца, яна выклікае шмат дыскусій, але дакладна — гэта маральнае заохочванне кінематографічнага таленту. І кіно там у большасці масавае, яно павінна забавляць. Гэта не вельмі добра, бо наш глядач перастаў разважаць над стужкамі, не хоча глядзець артхаус ці філасофстваваць над «Сталкерам» Таркоўскага. Гэта я кажу да таго, што стаўленне да кіно ў Амерыцы і Беларусі рознае. Калі бачыш «Оскар» па тэлебачанні, то дзея ўяўляецца вельмі пампезнай, але калі ты прыязджаеш туды асабіста, разумеш, што гэта для іх не пафас, а норма. Памятаю, як штосьці падобнае спрабавалі зрабіць на «Лістападзе», і было заўважна, як няёмка актёрам, як ненатуральна гэта выглядае ў нашых рэаліях. Там гэта не шоу, а іх рэальнае кінематографічнае жыццё: актёры дыскутуюць, для іх гэта проста сустрэча са старымі знаёмымі. У нас на кінафестывалях увага

з'явілася ўпэўненасць і разуменне таго, што ўсе знакамітыя людзі — такія ж самыя, як і мы, проста ў іх іншыя ўмовы, але праблемы такія ж. Думаю, гэтая падзея дала мне ў творчасці яшчэ і апірышча, што беларускі актёр у прафесійным плане можа быць яшчэ больш цікавым і разнапланавым, чым галівудскія артысты, якія часта застаюцца ахвярамі свайго амплуа.

— **Чым адрозніваецца праца актёра над фільмам і спектаклем?**

— Спектакль — гэта жывы арганізм. Кожны раз актёр выходзіць іграць яго па-новаму. Калі паказы ідуць цягам доўгага часу, ён паспявае пераасэнсаваць лёс свайго героя, паглыбіцца ў вобраз. У кіно ты проста чуеш «Стоп! Знята!» і больш нічога не можаш выправіць ці змяніць: на экране будзе бачна, на колькі працэнтаў актёр выклаўся на здымачнай пляцоўцы. Але ў кінематографе ёсць мантаж і агучка, можна фільм «выцягнуць», у тэатры такога не будзе — яго немагчыма прыпыніць. Што тычыцца працы з рэжысёрамі ў кіно і тэатры, то яна вельмі падобная. Адзінае — што ў тэатры рэжысёр звяртае ўвагу на тое, як актёр працуе над вобразам, дапамагае яму ўжываць ў ролі сапраўды глыбока. Я ведаю, што кінарэжысёр таксама можа паставіць спектакль, хоць тэатр — гэта ў большай частцы ўмоўнасці і знакі, таму часам кінематографісту бывае складана, ён спрабуе працаваць як на здымачнай пляцоўцы.

— **Вы заняты ў некалькіх тэатрах адразу: як атрымліваецца сумяшчаць?**

— Зараз я іграю ў трох тэатрах: у Купалаўскім, РТБД і тэатры імя Горкага, але хутка буду цалкам аддаваць сябе толькі першаму. Сумяшчаць іх нескладана: тэатр паўсюль аднолькавы, толькі некалькі момантаў могуць адрознівацца, кшталту сцэны ды акустыкі. Сапраўды, «купалаўцы» — асабліва каста. Але я пачуваюся тут вельмі ўтульна! Думаю, мяне прынялі не з-за таго, які я чалавек, а таму, што я прыйшоў у гэты тэатр ужо з гадамі досведу за плячыма, я быў ужо сталым актёрам... РТБД — гэта 20 гадоў майго жыцця, я стаўлюся да гэтага тэатра вельмі цёпла, але як да памяці: я перайшоў у іншую сям'ю і павінен паважаць яе законы. Мікалай Пінігін шмат разоў прапаноўваў мне пайсці ў Купалаўскі, але я не пагаджаўся, быў адданы РТБД. А пасля таго як перастаў быць дырэктарам Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі, прыйшоў у Купалаўскі і застаўся.

— **Вы працавалі дырэктарам РТБД два гады. Чым была карысная гэтая праца для вас як для творцы?**

— Калі я займаў гэтую пасаду, даводзілася прымаць розныя рашэнні. Часам і тыя, якія не хацелася. Гэта якраз той момант, калі мы кажам пра справу выбару паміж чалавечым разуменнем і працоўным абавязкам. Але, безумоўна, гэта было для мяне карысным: я ўбачыў другі бок медала, даведаўся пра многія законы, якія цяпер магу выкарыстоўваць, каб абараніць сябе як актёра і як чалавека. Мне хапіла двух гадоў, каб зразумець, што такое чыноўнік, і каб зразумець, што я ім быць не хачу. Гэта паўплывала і на творчасці: цяпер у мяне ёсць крыху іншыя разуменні некаторых персанажаў.

— **Вы казалі, што хацелі, каб РТБД быў эксперыментальным тэатрам. А самі якой рэжысуры аддаеце перавагу: аўтарскай ці класічнай?**

— Да аўтарскай рэжысуры стаўлюся так, як да артхаўснага кіно. Так, я за аўтарскую рэжысуру, але я ўзровень павінен быць высокім. Да таго ж я думаю, што рэжысура таксама павінна будавацца на класіцы, бо ёсць база, падмурак, да якога можна дадаваць эксперыменты. Па духу ў плане перажыванняў і глыбіні мне бліжэй класічны тэатр, актёрска-рэжысёрскія спектаклі, калі рэжысёр проста накіроўвае мяне кудысьці, а я сам паглыбляюся ў персанажа. Не вельмі люблю быць марыянеткай у руках рэжысёра, мне бліжэй прапусьціць сюжэт праз сябе, чым задавальняць пажаданні пастаноўшчыка. Думаю, што рэжысёр павінен быць вельмі пераканаўчым, каб актёр паверыў і пайшоў за яго прапановай.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Тры абліччы жанчыны

Беларусы пазнаёмліся з польскай мастачкай Катажынай Кобра

Дакладней, з яе сцэнічным увасабленнем: у межах абменных гастроляў на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі паказалі спектакль «Кобра» (KOBRO) рэжысёра Іваны Сікержыньска (Новы тэатр імя Казімера Дэймка, горад Лодзь, Польшча). Да польскага глядача выправіўся спектакль «Чарнобыльская малітва» паводле Святланы Алексіевіч у пастаноўцы Бруна Бусаголя і Валерыя Анісенкі.

У цэнтры сюжэта пастаноўкі — гісторыя знакамітай польскай мастачкі Катажыны Кобра. Таленавіты і самабытны скульптар, яна доўгі час заставалася ў цені вядомасці яе мужа, паспяховага мастака Уладзіслава Стжэмінскага. Работы Катажыны амаль не захаваліся, але выканалі сваю ролю: натхнілі наступныя пакаленні мастакоў ісці шляхам, што ў сусветным мастацтве адкрыла Катажына Кобра. Побач з творчай іпастасцю ў яе біяграфіі — пранізлівая гісторыя жанчыны. Жанчыны, якая ў шпіталі закахалася ў мужчыну без рукі і нагі, пабралася з ім шлюбам, нягледзячы на розныя нацыянальнасці, якая, нарэшце, прагнула творчасці і лепшага жыцця, але патрапіла ў лабірынт палітычных разбораў. Натуральна, жанчына ў Катажыне Кобра перамагла мастачку. Мабыць, яе жыццё незваротна змянілася ў час Другой сусветнай вайны, калі Катажына спаліла свае драўляныя скульптуры, каб сагрэць хату і прыгатаваць ежу для дачкі?..

Жыццё Катажыны Кобра — невычэрпная тэма для пастаноўкі, але рэжысёр узяла яе асаблівым чынам. На сцэне Ніка, дачка Катажыны і Уладзіслава, спрабуе разабрацца ў стасунках паміж бацькамі, каб зразумець самую сябе. Цяжка вылучыць галоўнага героя, бо перад глядачом паўстае трохкутнік «маці — бацька — дачка». Дадатковыя персанажы не парушаюць азначанае адзіства, а толькі дапамагаюць рухацца дзеянню. Гэта падкрэслівае і сцэнаграфія: аўдыторыя літаральна бачыць белыя сцены трохкутніка-чысцілішча, у якія загнаныя героі. Трохкутнік і ўнутры самой Катажыны. Хто яна: творца, каханая, маці? Гэта не проста гісторыя моцнай жанчыны, а напружанае даследаванне чалавечай прыроды. У выніку — здрада, татальная здрада абодвух бацькоў, прыняцце праўды і, нарэшце, збавенне.

Спектакль «Кобра» паказалі па-польску з субтытрамі, але, як і ў кожным таленавітым спектаклі, без іх можна было б лёгка абысціся: эмацыйны напал акцёраў і ўдалая сцэнаграфія кажуць лепш за словы. Неабходнасць супрааўніцтва з замежнымі тэатрамі таксама не патрабуе дадатковых тлумачэнняў: можна не толькі паказаць свае здабыткі ў іншых краінах, але і ўбачыць, як развіваецца тэатр у суседзяў. Тым больш што мы, здаецца, крочым у адным кірунку...

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Школа: дзея другая

Глядзец, разумець і ствараць вучаць падчас фестывалю «ТЭАРТ»

Першы набор адбыўся летась, калі праект пад назвай «Школа ТЭАРТа» стаў не столькі дадаткам да асноўнай часткі, а фактычна самастойным кірункам, не менш цікавым, асабліва для тых, хто задзейнічаны ў тэатральным працэсе. Што ёсць сучасны тэатр як кірунак мастацтва? Якія тэндэнцыі ў развіцці тэатра сусветнага? Як ён адгукаецца і рэфлексуе з нагоды падзей, што адбываюцца навокал? Якая роля беларускага тэатра ў нашым грамадстве? Пытанні, адказы на якія немагчыма знайсці аднойчы і на гэтым супакоіцца. Кожнае пакаленне ў кожную эпоху ды і наогул пры адчувальных зменах у грамадстве будзе паўтараць іх і шукаць адказы зноў: як развіваецца жыццё, так развіваецца і тэатр. І ёсць у ім тое, што вылучае гэты кірунак мастацтва: ён прадстаўляе жывую мадэль чалавечага існавання (як у соцыуме, так і таго, што тычыцца асобнага чалавека), дазваляе свечасова зразумець, над чым працаваць, што ўдасканалваць, а што адкінуць наогул. Але гэта яшчэ і моцныя эмоцыі, якія не даюць забыцца чалавеку пра тое, што ён — жывы.

Лекцыі і дыскусіі тэатразнаўцаў і культурогалаў, майстар-класы, дзе можна атрымаць рэальныя парады і прыклады працы, — вось што такое «Школа ТЭАРТа». Разбіраемся, да якіх выкладчыкаў варта пайсці і чаму.

Дзмітрый Рэнанскі гатовы да дыскусій.

1. Калі асноўная праграма фестывалю яшчэ толькі на наступным тыдні, то заняткі ў школе пачынаюцца ўжо цяпер. Першая лекцыя заўтра, 23 верасня. І цягам усяго фестывалю будучы вучэбныя сустрэчы, нават да заканчэння. Апошнім (храналагічна), пад заслоную фестывалю, але для нас першым (згодна са значэннем і сэнсам) будзе фактычна ўрок краязнаўства, прысвечаны абмеркаванню праграмы шоукейса «Belarus Open» з сакраментальным пытаннем ад куратара Людмілы Грамыка: «Што не так з беларускім тэатрам?». Што баліць...

2. Але і айчыныя тэатральныя падзеі можна разглядаць з дзвюх кропак: адна — мясцовая, унутры беларускай прасторы, другая — звонку, дазваляе паглядзець збоку ды і быць у сусветным кантэксце, бо мы не існуем адасоблена ад іншых. Таму яшчэ да пачатку міжнароднай праграмы будзе своеасаблівы ўрок геаграфіі, дзе зададуць вектар для аналізу цягам усяго фестывалю. Можна далучыцца да размовы падчас круглага стала з удзелам запрошаных гасцей: «Месца беларускага тэатра ў/па-за еўрапейскай культуры: крытэрыі паспяховасці».

3. Урок эстэтыкі разам з Хайнерам Гёбельсам адметны тым, што мастацтва тэатра разглядае праз адчуванне глядача. Лекцыя музыканта, рэжысёра і выкладчыка тэатра з Германіі мае назву «Эстэтыка адсутнасці». Што можа адсутнічаць, а што павінна прысутнічаць у сучаснай тэатральнай пастаноўцы, каб яна зачэпіла глядача? У чым (ці) саступае класічная драма «драме стыхій», паводле Гёбельса? І наогул, якія эстэтычныя стратэгіі развіваюцца ўнутры сучасных мастацтваў, скіраваных на глядача? Прыкладам для разбору стане пастаноўка «Штукі Штыфтэра».

4. Якія змены адбываюцца ў культурнай рэчаіснасці постсавецкіх краін, як трансфармуецца роля і задачы розных культурных інстытутаў? На што павінна быць накіраваная культурная палітыка ў дачыненні да традыцыйных інстытутаў культуры? Пытанні найноўшай гісторыі і тое, як яна паўплывала на культуру, — тэма актуальнай для нас лекцыі Дзмітрыя Рэнанскага, расійскага тэатральнага і музычнага крытыка. Адпаведная і назва тэмы: «Праграма «Время»: ад традыцыйных інстытутаў да новай культурнай рэчаіснасці». Паколькі Беларусь не адышла ад кантэксту знакамітай тэлепраграмы і працэсы ў нас падобныя да тых, што адбываюцца ў суседзяў, варта паразважаць пра варыянты нашай культурнай будучыні.

5. Магчымасці чалавечага цела для драматычнага тэатра прапануе даследаваць падчас майстар-класа рэжысёр і харэограф Сяргей Зямлянскі. А крыху больш чым праз два тыдні пасля сустрэчы з ім тэма пластыкі і харэаграфіі падтрымае Франчэска Скавета, які кіруе балетнай групай «Wee» ў нарвежскім Осла.

Яго майстар-клас больш скіраваны на сучасны танец і знаёміць з адмысловай аўтарскай тэхнікай вызвалення і кантактнай імправізацыяй у спалучэнні з кітайскім баявым мастацтвам. Гэта пра тое, як фізічная культура чалавека можа паслужыць мастацтву.

6. Асобная тэматыка сёлета ў школе — антычны тэатр. Адрознае дзве лекцыі прысвечаны гэтай тэме, і нездарма: апошнім часам у беларускім тэатры ідзе зварот да антычных вобразаў, асабліва жаночых. Ды і наогул у сусветнай літаратуры, якая грунтавалася на творах антычных аўтараў, у тым ліку Эўрыпіда, Сафокла, водгукі Антычнасці адчувальныя дагэтуль. Таму своеасаблівы ўрок культуры і культуры са зваротам да вобразаў і традыцый антычнага тэатра для нас будучы цікавымі: гэта яшчэ ключ да разумення некаторых беларускіх сучасных спектакляў, што выбухнулі сёлета. Першым заняткам у школе 23 верасня стане лекцыя даследчыцы Таццяны Зайдаль «Міфалогія «жаночай прыроды». Федра, Ме дэя, Антыгона». На наступны дзень размову працягне тэатральны крытык Алена Мальчэўская. Яна прапануе развагі пра тое, якім чынам сучасны тэатр узаемадзейнічае са спадчынай антычнасці ў лекцыі «Старажытнагрэчаскі тэатр: рэканструкцыя спектакля».

Такім чынам, нас чакае восем сустрэч, частка з іх даступная ў свабодным рэжыме (па папярэднім запісе). На некаторыя заняткі прадугледжаныя квіткі (па ўмоўных і даступных коштах), каму што цікава — можна ўдакладніць расклад па датах, але не адкладаючы надоўга. Месцам сустрэч у межах «Школы ТЭАРТа» вызначаны крэатыўны кластар ok16, што на вуліцы Кастрычніцкай у Мінску.

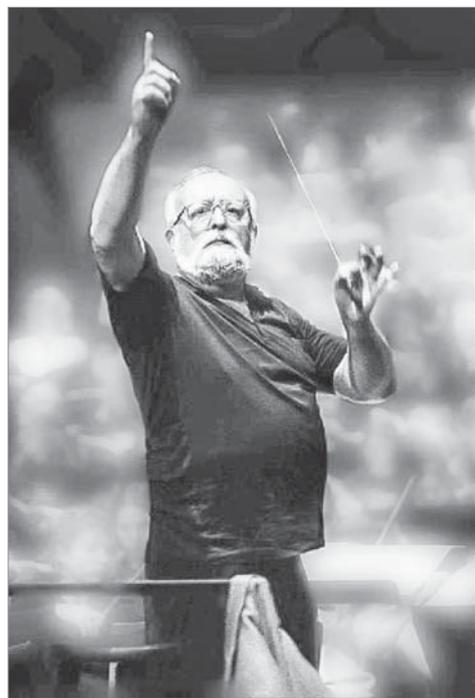
Паказы Міжнароднай праграмы пачынаюцца 27 верасня. Адметна, што на адкрыццё фестывалю абралі пастаноўку аднаго з выкладчыкаў «Школы ТЭАРТа» Сяргея Зямлянскага. Спектакль «Жаніцба» паводле Мікалая Гоголя ён паставіў у Ліепайскім тэатры. Але беларускі глядач памятае яго папярэдні ўдзел у форуме «ТЭАРТ» з пастаноўкай «Мацірынскае поле» (паводле Чынгіза Айтматава) — тады яе паказалі на заканчэнні фестывалю: гэта было кранальна і ўзрушальна. Такіх эмоцый тэатралы чакаюць сёлета на пачатку. І спадзяюцца прайсці з імі ўвесь фестывальны перыяд, які скончыцца беларускай праграмай у сярэдзіне кастрычніка, — кранальнай, узрушальнай?..

Арганізатар форуму «ТЭАРТ» — Цэнтр візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн», Белгазпрамбанк, генеральны партнёр — «Газпрам трансгаз Беларусь», пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Ларыса ЦІМОШЫК

Эмоцыі 5D:

Пендэрэцкі, скрыпкі Страдывары і рэальнасці беларускага мастацтва

Кшыштаф Пендэрэцкі.

Музычнае жыццё беларускай сталіцы заўсёды было насычаным, але ёсць праекты, што ў апошні час прыцягваюць у Беларусь знакамітых у свеце творцаў. На гэта працуе і заснаваны ў 2006 годзе ў Мінску Міжнародны музычны фестываль Юрыя Башмета. Сёлета ён адбудзецца з 27 верасня па 8 кастрычніка.

Фестываль разлічаны на вельмі шырокае кола слухачоў, але найперш гэта нагода для аматараў класічнай музыкі паслухаць любімых выканаўцаў, а часам і сустрэцца з кумірамі, якія ў нашу краіну

дагэтуль не завітвалі. Так, разам з выступленнямі калектываў пад кіраўніцтвам Юрыя Башмета і Расціслава Крымера, якія айчыны слухач ужо добра ведае, сёлета можна будзе ўбачыць жывую легенду сусветнай музыкі — польскага кампазітара Кшыштафа Пендэрэцкага. На фестывалі Башмета ён як дырыжор упершыню будзе выступаць з сімфанічным аркестрам Беларусі, харавой капэлай імя Р. Шырмы і камерным хорам: выканаюць Сімфонію № 7 «Сем брам Ерусаліма». Яе Пендэрэцкі напісаў адмыслова да 3000-годдзя Ерусаліма. У гэтым творы кампазітар з'яднаў кананічны тэкст Старога Запавету з мовай музыкі «вялікага авангарду». І гэта выкананне можа стаць адной з незабыўных падзей у беларускім музычным жыцці, бо сёння Пендэрэцкі — не толькі адзін з самых паважаных кампазітараў, але і жывы класік, творы якога выконваюцца амаль па ўсім свеце. Акрамя безлічч ўзнагарод, Кшыштаф Пендэрэцкі мае і павагу калег па цэху: нездарма ён ганаровы член венскага *Musikverein*, дзе побач з партрэтамі Шуберта, Брамса ды іншых вялікіх музыкантаў захоўваецца і партрэт польскага кампазітара.

Мастацкі кіраўнік Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета Расціслаў Крымер адзначае:

— Вядома, вельмі няпроста прывезці ў Беларусь такую зорку, як Кшыштаф Пендэрэцкі, тым больш гэта гістарычная падзея. Асабліва ўсцешна, што дзякуючы нашым намаганням у папярэднія гады ў Мінск завітвалі Губайдуліна, Канчэлі, Сільвестраў, якія, як і Пендэрэцкі, ужо ў шанюным узросце.

Па маштабе канцэрт з удзелам польскага кампазітара ў Мінску стане гран-

дыёзным: па-першае, на сцэне выступяць каля 200 чалавек адначасова, па-другое, інструменты-тубафоны вагой у некалькі тон былі адлітыя адмыслова для гэтай сімфоніі!

Фестываль Башмета любіць змяняць формы і фарматы, імкнецца быць больш дынамічным, але ў яго ёсць ужо і фірмовыя знакі. Напрыклад, канцэрт «Легенды фартэпіяна» нагадае пра вечную і незабыўную класіку: піяніст Аляксей Валодзін выканае творы Рахманінава, Пракоф'ева і Метнера. У той жа час можна паслухаць неверагодны акардэон, на якім сусветна вядомую музыку Астара П'яцолы будзе іграць Ксенія Сідарава, а творы Шумана і Баха выканаюць нямецкі віяланчэліст Давід Герынгас і італьянскі флейтыст Масіма Мярчэлі.

Не менш прыемнай для публікі абяцае стаць сустрэча з ужо знаёмым скрыпачом Юльянам Рахліным, які выступіць у канцэрце «Легенды на скрыпцы Страдывары». Штогод на фестывалі Башмета, акрамя зорных музыкантаў, можна пачуць зорныя інструменты, створаныя легендарнымі італьянскімі майстрамі. А сёлета іх будзе нават некалькі: унікальныя скрыпкі і віяланчэлі, створаныя Страдывары і Гванеры. На адным з такіх інструментаў Юльян Рахлін выканае музыку Моцарта: скрыпач абраў музыку менавіта гэтага кампазітара, бо лічыцца, што ў яго творах няма месца для хлусні і фальшывых жарсцяў.

Музыка Моцарта прагучыць і на канцэрце, прадугледжаным адмыслова для самых маленькіх. Арганізатары фестывалю лічаць, што менавіта з маленства ў характары закладваюцца асновы, у тым ліку і пачуццёвы. А што можа быць

больш карысным у гэтым сэнсе, чым класічная музыка? Даследаванні даказалі, што кампазіцыі Моцарта маюць унікальны ўплыў на чалавечы мозг, таму праграма канцэрта складзена з твораў гэтага кампазітара.

Асабліва прыступка на лесвіцы фестывалю Башмета — і беларускае мастацтва, бо такія маштабныя падзеі — нагода не толькі пазнаёміць слухачоў з выбітнымі беларускімі музыкантамі, але і дапамагчы кампазітарам знайсці новую аўдыторыю і выступіць на адной сцэне з замежнымі артыстамі. Сёлета арганізатары вырашылі разбурыць межы і сумясціць чатыры віды мастацтва, да таго ж слухача хочучь зрабіць непасрэдным удзельнікам творчага працэсу. Энергетыку музыкі, жывапісу, паэзіі і танца аб'ядналі ў адзін канцэрт: кола беларускай музыкі, створанай лепшымі айчыннымі кампазітарамі (Валерый Воранаў, Галіна Гарэлава, Канстанцін Яськоў і інш.), працягне яшчэ і тэатральнае майстэрства (Андрэй Бібікаў, Валянціна Гарцуева ды інш.), і паэтычнае слова (Таццяна Сівец, Юлія Алейчанка, Маргарыта Латышкевіч ды інш.).

Фестываль Башмета ў Мінску стаў неад'емнай часткай нашай культурнай сістэмы: колькасць наведвальнікаў з кожным годам павялічваецца, моладзі, зацікаўленай у класічнай музыцы, таксама становіцца больш. Сёлета канцэрты стануць яшчэ і своеасаблівым падарункам да юбілею Белдзяржфілармоніі, на вялікай сцэне якой выступяць легендарныя музыканты.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Этна-наСТРОЙ

Мікрасусвет у традыцыях

Ужо трэнд, аднак: варта было аднойчы арганізатарам фолк-фэсту «Камяніца» прапанаваць прыходзіць у народных строях бясплатна, як людзі падхапілі. І сёлета ўжо без заахвочванняў зрабілі так, як больш натуральна: вышываныя кашулі, спадніцы з фартушкамі ды нават папулярныя ў моладзі вышмайкі сталі своеасаблівым сімвалам далучанасці да роднага. Як пасуе Музею народнай архітэктуры і побыту ў Азярцы, які ўжо дзевяць гадоў становіцца пляцоўкай фестывалю!

Пляцоўкай, трэба адзначыць, даволі шырокая: фактычна на цэлую беларускую вёску, уяўленне пра якую (нават з рэгіянальнымі адметнасцямі) дае гэты незвычайны музей. Тут некалькі вуліц, прастор для вячорак і гульняў. Тут ёсць дзе размясціць сцэну і шмат публікі для яе — канцэрт з'яўляецца галоўнай падзеяй фестывалю. Але не менш чароўная атмасфера пануе на тэрыторыі музея ўвесь дзень: этна мае праявы не толькі ў песні. Даўнія аматары «Камяніцы» ведаюць, што музыка тут гучыць не толькі ў выкананні запрошаных артыстаў, можна развучыць беларускія песні — разам з Сержуком Доўгушавым і «Спеўным ходам». А то і паслухаць самых сапраўдных носьбітаў песеннага фальклору, напрыклад, у выкананні палешукоў Еўдакіі Зіновіч ды Фёдара Булыгі — зорак, якія яшчэ ў нашых вёсках дбайна захоўваюць беларускія музычныя скарбы.

Ды не песняй адзінай жывіцца гэты фестываль. Народныя майстры ведаюць: гандаль будзе! І вязуць сюды свае вырабы — тое, што звязана-пашыта рукамі рэальных людзей, мае асаблівае цяпло, а пацеркі і пярсцёнкі адметныя ўнікальнай прыгажосцю, якая так пасуе новай гаспадыні. А ўсёй сям'ёй можна завітаць на майстар-клас і навучыцца працаваць з ганчарным кругам: вырабы сучасных фабрык, зробленыя па стандаарце, не заменіць збанка ці вазы, створанай асабіста, з фантазіяй. Даўно так рабілі, але ж рукі нібыта памятаюць і

мяккасць гліны, і адмысловасць формаў.

А пах сена?.. Менавіта тут, у музеі пад Мінскам, — тое рэдкае месца ў сучасным горадзе, — дзе гэты пах становіцца не проста часткай экспазіцыйнага праекта, а тым неабходным аргументам на карысць ідэі вяртання да каранёў калі не ў літаральным, то ў ментальным сэнсе. Інтуітыўна гэта адчуваюць нават дзеці: на тэрыторыі Музея народнай архітэктуры і побыту сёлета гарэзы знайшлі забаўку з сенам: з задавальненнем раскідвалі яго ды скакалі праз стог. Тагты і мамы не адставалі. Зрэшты, падчас гэтага фестывалю таксама дапамагаюць угадаць народныя гульні і

Фота Анастасіі Кляшчук.

На фестывалі «Камяніца».

На фестывалі «Камяніца».

танцы — на цэлы дзень імпрэзы прадуманыя. А калі стаімся — то і падсілкавацца традыцыйнымі стравамі (блінамі, напрыклад) можна. Ці ежай духоўнай, пра што паклапаціліся фотамастакі ды мастакі Васіль Пяшкун, Ганна Сілівончык, Алесь Шатэрнік.

Але ж усе чакалі вечара, каб на галоўнай сцэне паслухаць айчынных гурты ды чаканых гасцей «The Doox», «Onuka». Але фестывалі на вольным паветры заўсёды рабіць рызыкаўна: можа ўмяшацца надвор'е. Сёлета арганізатарам давалося даваць тлумачэнні, чаму беларускі гурт «Shuma» так і не паспеў выступіць. Ды ж не канцэртам адзіным жывы фестываль...

Напэўна, найперш трэба ўгадаць яго першапачатковую задуму: сродкі ад продажу квіткаў ідуць на рахунак Музея народнай архітэктуры і побыту, на рамонт і падтрыманне ў належным стане аб'ектаў драўлянай архітэктуры. Гэта больш, чым канцэрт, фестываль ці шоу. І калі гэтая мэта спрацавала, то ўсё было недарэмна. А налета — да дзсяцігоддзя — усё яшчэ можна адпрацаваць. Галоўнае, што ёсць дзеля каго: «Камяніца» ўжо прыцягвае як брэнд.

Марыя АСПЕНКА

РАССУНУЦЬ ЧАСАВЫЯ МЕЖЫ

дапамагаюць фатаграфічныя малюнкi і акварэлі Напалеона Орды

Імя кампазітара, піяніста, жывапісца і графіка Напалеона Орды знакавае для Беларусі. Дзякуючы гэтаму майстру захаваная памяць пра многія гістарычныя мясціны — мы можам уявіць, як выглядалі раней палатныя замкі, храмы, што не захаваліся да нашых дзён. Работы творцы сведчаць, наколькі ён любіў нашу зямлю. Сёлета споўнілася дзвесце дзесяць год з дня нараджэння майстра. Да знакавай даты прымеркаваны выставачны праект «Напалеон Орда. Ілюстраваная энцыклапедыя краіны», што прадстаўлена ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Выстаўка арганізавана пры падтрымцы Польскага Інстытута ў Мінску і Пасольства Рэспублікі Польшча ў Беларусі.

Яшчэ на стадыі падрыхтоўкі праект вызначылі як сенсацыйны:

Мінск (Мінск-Літоўскі). Катэдра і былыя пабудовы езуітаў на Высокім рынку, 1864 — 1876 г.

Райца. Царква, 1876 г.

упершыню беларускі глядач можа ўбачыць такую вялікую колькасць графічных лістоў. На выстаўцы дэманструецца сто дзесяць малюнкаў і акварэляў Напалеона Орды са збору Нацыянальнага музея ў Кракаве, геаграфія якіх ахоплівае рэгіёны ад Беластока, Гародні і Вільні да Віцебска, Магілёва і Гомеля. Раней аматары мастацтва маглі бачыць пераважна графічныя лісты з «Альбома гістарычных відаў Польшчы», які быў апу-

Гродна. Фрагмент горада з касцёлам бернардынак, 1860 — 1877 г.

большую чароўнасць: глядач затрымліваецца каля кожнай работы, каб разгледзець дэталі, разважае над ёй.

Да вернісажу была праведзена кансервацыя накіраваных мастацкіх работ Напалеона Орды. У асноўным працэс быў звязаны з хімічнымі і фізічнымі зменамі, якія адбываюцца ў каляровым слоі. З-за часавых межаў некаторыя творы згубілі першапачатковы колер, але рэстаўратары паспрабавалі яго вярнуць. Існуе меркаванне, што фарбы, якімі карыстаецца творца, могуць сведчыць пра характар аўтара. Зыходзячы з гэтага, можна зрабіць вынік, што Напалеон Орда быў добрым і светлым чалавекам, душа якога квітнела ад навакольнай прыгажосці.

Напалеона Орду называюць мастаком, які апярэджаў час: яго творы часта называюць фатаграфічным малюнкам. У яго аўтарскіх замалёўках захаваліся помнікі, якіх больш няма. Напрыклад, замак Радзівілаў і Кальвінскі збор у Койданаве (сёння горад мае назву Дзяржынск). Важна, што майстра цікавілі не толькі архітэктурныя

пабудовы, жывапісныя мястэчкі, але і прамысловыя аб'екты: фабрыкі, млыны, сахараварні. Выявы некаторых з іх можна ўбачыць у шэрагу твораў экспазіцыі. Майстар прытрымліваўся прынцыпу дэталізацыі ў перадачы кожнага аб'екта. Дзякуючы гэтай якасці яго творы сёння ўспрымаюцца як сапраўдны інфарматыўны дакумент, які нясе адбітак нацыянальнай гісторыі.

Творы Напалеона Орды перадаюць не проста эмацыйны стан аўтара, але і настрой таго месца, пабудовы, што адлюстравана на палатне. Гэта мастацкая якасць не дазваляе глядачу застацца абіякавым, актывізуецца дыялог паміж наведнікам і аўтарам. І гэта вельмі цікавая з'ява: людзі могуць кантактаваць па-за межамі часу.

Праект «Напалеон Орда. Ілюстраваная энцыклапедыя краіны» выклікаў вялікую зацікаўленасць у аматараў мастацтва ўжо ў першы ж тыдзень экспанавання. Арганізатары спадзяюцца, што надалей цікавасць у наведнікаў толькі ўзмоцніцца: працаваць выстаўка будзе да снежня 2017 года.

Вікторыя АСКЕРА

блікаваны Напалеонам Ордам у 1873 — 1883 гадах за ўласныя сродкі ў Варшаве, у майстэрні Максіміліяна Фаянса.

Куратар праекта Аляксей Харак адзначае, што ў Беларусі, на жаль, не так шмат ведаюць пра асобу Напалеона Орды, як хацелася б, таму выстаўка — добрая магчымасць прасачыць рэтраспекцыю яго творчага шляху і адчуць сувязь з таленавітым чалавекам. А сувязь сапраўды ёсць: калі пераходзіш ад твора да твора, здаецца, што трапляеш у роднае месца, у якім разам з аўтарам знаходзіш для сябе цікавыя мясціны. Маленькі памер твораў надае прагляду яшчэ

Культурны ракурс

ЗНАЁМАЕ НЕЗНАЁМАЕ

У Навагрудку працуе прыватная мастацкая галерэя беларускага мастака Кастуся Качана. Дом-музей арганічна ўлісаўся ў гарадскую архітэктурную і стаў яго неад'емнай культурнай часткай. Мастак шчыра любіць сваю малую радзіму, ён мясцовы, нарадзіўся ў вёсцы Лаўрышава, што за 28 кіламетраў ад Навагрудка, на лета прыязджае з Мінска на пленэры — піша з натуры.

У кожнага таленавітага мастака з гадамі вырабаўваецца індывідуальная манера пісьма. У Канстанціна Качана — асаблівая любоў да родных мясцін: яго натхняюць берагі рэк, сады, дарогі, бэз, палявыя кветкі, камяні, снег, палі, старыя закінутыя хаткі, мястэчкі, дахі дамоў і купалы храмаў. На карцінах шмат празрыстага, чыстага паветра, неба, вады, усе гэтыя стыхіі аб'ядноўваюцца і нараджаюць дзіўныя па прыгажосці і сакавітай каларыстыцы пазнавальныя пейзажы роднай прыроды. Сапраўды: знаёмае незнаёмае.

У карцінах «Майскі мёд», «Сланечнікі і слівы» шмат сонца, гарачага жоўтага колеру і святла.

Глядзіш і думаеш пра летнія дні, саспелыя плады. Карціна «Бэз» перадае духмянасць пшчотнымі і насычанымі адценнямі віннага ружовага, беллага, шэрага, ліловага, баклажанавага, лавандавага колераў.

На карціне «Дзьмухаўцы» мастак ілюструе багатую гушчыню залатога колеру кветкавых галовак —

дзьмухаўцоў. Такі адзіны дзень бывае ў пачатку мая, калі палі заліты яркім колерам жоўтых дзьмухаўцоў, — нейкая нясцерпная гарачая бурштынавая лава. А на наступны дзень усё нека прасцей, бядней, спакайнаей...

У залах музея выстаўлена 70 жывапісных палотнаў. Акрамя заняткаў жывапісам, мастак даўно калекцыянуе старадаўнюю мэблю, прадметы беларускага побыту — што ўдалося сабраць з навакольных вёсак, посуд з каляровага шкла Бярозаўскай фабрыкі. У планах — адкрыццё другой часткі галерэі.

Жонка мастака Жанна Леановіч падарыла нам цікавую экскурсію па музеі, паказала святое і таямнічае месца мастака — майстэрню на трэцім паверсе. Тут прыемна пахне фарбамі, алеем, лакам, сухім дрэвам. Мастак сам вырабляе рамы, падрамнікі, нацягвае палатно, тут ён пачынае новыя працы і заканчвае старыя.

З акна майстэрні адкрываецца дзівосная карціна гістарычнага цэнтры Навагрудка, праз дарогу — Замкавая гара.

Ірына ШАТЫРОНАК

Да ўвагі чытачоў! «ЛіМ» працягвае конкурс «Культурны ракурс». Умовы творчага спаборніцтва змешчаны ў № 2 нашай газеты. Чакаем цікавых і крэатыўных фатадзімкаў з арыгінальным тлумачэннем.

ЛіМ Выходзіць з 1932 года
16+
Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»
Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:
А. І. Грамыка
Стыльрэдактар:
Н. А. Святлова
Нумар падпісані ў друк
21.09.2017 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1543.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэк 220013
Заказ — 3368
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылцацца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Аўтары паведмаляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2017
© ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2017
© Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"», 2017

ISSN 0024-4686